

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Anu Kortelainen

TEKIJÄNOIKEUDEN LOUKKAUKSEN RIKOSOIKEUDELLISET
SEURAAMUKSET

Opinnäytetyö
Joulukuu 2020

	<p>OPINNÄYTETYÖ Joulukuu 2020 Liiketalouden koulutus</p> <p>Tikkarinne 9 80200 JOENSUU +358 13 260 600 (vaihde)</p>
<p>Tekijä(t) Anu Kortelainen</p>	
<p>Nimeke Tekijänoikeuden loukkauksen rikosoikeudelliset seuraamukset</p> <p>Toimeksiantaja Toimeksiantajayhteisön nimi</p>	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tarkasteltiin tekijänoikeuden loukkausten rikosoikeudellisia seuraamuksia Suomessa. Tarkoituksena oli selvittää ensin, mitä tekijänoikeus sisältää sekä miten tekijänoikeuksia on rajoitettu sekä niiden sallittu käyttö.</p> <p>Otsikon mukaisesti opinnäytetyössä on keskitytty rikosoikeudellisiin seuraamuksiin eli tekijänoikeusrikkomuksiin ja tekijänoikeusrikoksiin, joita on havainnollistettu oikeustapauksilla.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä oli lainopillinen kirjoituspöytä tutkimus, jossa lähteinä olivat tekijänoikeuslaki, rikoslaki, tutkimuskirjallisuus ja voimassa olevat oikeuslähteet.</p> <p>Tekijänoikeutta säätelevät kansainväliset sopimukset, EU- lainsäädäntö ja kansalliset lait. Lainsäädännön kehittyminen on viime aikoina keskittynyt tietotekniikkaan ja siihen liittyviin tekijänoikeuksiin esimerkiksi EU:n tietoyhteiskuntadirektiivin implementoimisen myötä kansalliseen lainsäädäntöön.</p> <p>Tekijänoikeus takaa tekijälle suojan taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin, joita rajoitussäännökset säätelevät. Sopimuslisenssit säätelevät tekijänoikeuksien käyttöä ja niistä perittäviä korvauksia, jotka maksetaan eri alojen tekijänoikeusjärjestöille. Nämä tekijänoikeusjärjestöt hyväksyy Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sopimuslisenssit mahdollistavat tekijänoikeuksilla suojattujen teosten käytön oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.</p>	
<p>Kieli suomi</p>	<p>Sivuja 33 Liitteet 5 Liitesivumäärä 17</p>
<p>Asiasanat tekijänoikeus, tekijänoikeusrikkomus, tekijänoikeusrikos</p>	

 <p>Karelia UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES</p>	<p>THESIS January 2020 Degree Programme in Business Administration</p> <p>Tikkarinne 9 80200 JOENSUU FINLAND + 358 13 260 600 (switchboard)</p>
<p>Author (s) Anu Kortelainen</p>	
<p>Title Copyright violations and sentences</p> <p>Commissioned by Commissioner</p>	
<p>Abstract</p> <p>This thesis focused on crimes for copyright violations in Finland and the different sentences passed on. The objective if this thesis was first to define what copyright means, how other than the copyright owners can use copyright. The aim was to find out what legal sentences are passed on different violations.</p> <p>The thesis was executed by using methods of legal desk research. The used sources were the valid sources of law and, additionally, the research literature was referred as well.</p> <p>The copyright Act, international contracts and EU-legislation regulate copyright. The development and changes have been concentrating on computer science and copyright on that. The new EU-directive has been taken into Finnish copyright legislation.</p> <p>Copyright guarantees to the owners their economical and moral rights despite the restrictions by the copyright law. Contracts concerning the use of copyrights are supervised by organisations accepted by Ministry of Education and Culture and they are collecting the fees of the use. The contracts give right to the schools and universities to use works of the copyright owners.</p> <p>The copyright act defines the sentences for the copyright violations. The minor violations can be sentenced to fine and more serious violations for two years imprisonment. In addition, the person who violates copyright can be sentenced to pay compensation.</p> <p>Research subjects concerning copyright violations could be international copyright cases</p>	
<p>Language Finnish</p>	<p>Pages 33 Appendices 5 Pages of Appendices 17</p>
<p>Keywords copyright, violations, sentences</p>	

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Tekijänoikeus ja sen loukkaaminen	7
2.1	Mikä on tekijänoikeus ja mitä se sisältää	7
2.2	Tekijänoikeussuojan kohde, tavoitteet ja voimassaoloaika	9
2.2.1	Tekijänoikeuden tavoitteista.....	12
2.2.2	Tekijänoikeuden voimassaoloaika	13
2.3	Tekijänoikeuden sisältö	14
2.3.1	Kappaleiden valmistaminen	17
2.3.2	Välittäminen yleisölle	18
2.3.3	Julkinen esittäminen	19
2.3.4	Levittäminen	20
2.3.5	Näyttäminen.....	20
2.3.6	Moraaliset oikeudet.....	21
2.3.7	Isyysoikeus	21
2.3.8	Respektioikeus	21
2.3.9	Luoksepääsoikeus	22
2.3.10	Katumisoikeus	23
2.3.11	Klassikkosuoja	23
2.3.12	Jälleenmyyntikorvaus	24
3	Tekijänoikeudet rajoitukset ja säännökset sopimuslisenssistä.....	26
3.1	Teoksen kappaleiden valmistaminen yksityiseen käyttöön	27
3.2	Valokopiointi	29
3.3	Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa	30
3.4	Siteeraus- eli lainausoikeus	31
3.5	Teoskappaleen näyttäminen.....	32
3.6	Teoksen sisällyttäminen uutislähettykseen.....	33
4	Tekijänoikeusloukkauksen rikosoikeudelliset seuraamukset	33
4.1	Tekijänoikeusrikos	34
4.2	Teknisen suojauksen kiertäminen.....	37
4.3	Teknisen suojauksen kiertämisrikos	37
4.4	Oikeuksien sähköisten hallintatietojen loukkausrikos	38
4.5	Syyteoikeus	38
4.6	Tekijänoikeusrikkomus	39
4.7	Teknisen suojauksen kiertämisrikos	41
5	Pohdinta.....	42
	Lähteet.....	44

1 Johdanto

Tekijänoikeus kuuluu immateriaalioikeuksiin ja sen tuloksena on luovan työn tulos, jonka oikeudenomistajana on teoksen tekijä. Immateriaalioikeudet jaetaan perinteisesti tekijänoikeuksiin ja sen lähioikeuksiin sekä teollisoikeuksiin, kuten tavaramerkkeihin ja patenteihin. Aiemmin immateriaaliset oikeudet nähtiin aineettomina varallisuutena ja oikeuksina, mutta nykyisin immateriaalisten oikeuksien vallitsevana yhteisenä piirteenä on lainsäädännön kautta antaa oikeudenomistajalle varallisuusarvoinen yksinoikeus. (Pihlajarinne 2014, 13). Tätä kautta tekijä voi hyödyntää työnsä tulosta itse positiivisten oikeutusten kautta. Ns. kielto-oikeuden kautta muut kuin tekijä eivät voi käyttää tätä mahdollisuutta lain antaman suojan piiriin kuuluvalla tavalla. (Haarmann & Mansala 2012, 15). Yksinoikeuden kautta valtion oikeuspoliittisena tavoitteena on kannustaa luovaa työtä ja antaa tekijälle mahdollisuus saada taloudellista hyötyä työhönsä valmistamiseen tehdystä investoinnista (Pihlajarinne 2014, 159). Koska tekijänoikeuden kohteena olevat teokset ovat joko kirjallisia tai taiteellisia, tekijänoikeuden tarkoituksena on suojata henkilökohtaisia intressejä.

Tekijänoikeuksiin liittyvät kysymykset ovat julkisuudessa olleet esillä lähinnä tavaramerkkien ja mallien sekä niiden kopiointiin liittyvissä uutisissa teollisoikeuksien osalta. Tällainen kopiointiepäily tuli esille Marimekon kankaiden mallien osalta, kun eräs malli oli kopioitu ilmeisesti ukrainalaisen taiteilijan Maria Prymatsenkon työstä. Myös taide-
teosten väärentämiseen liittyviä oikeusjuttuja, joilla on hankittu taloudellista hyötyä, ovat olleet julkisuudessa. Viimeisin julkisuudessa ollut rikosepäily väärennettyjen taide-
teosten näytteillepanosta ja myynnistä liittyy Heinäveden Valamon luostarissa touko-
kuusta 2016 toukokuuhun 2017 saakka olleeseen Via Finlandia -näyttelyyn sekä näytte-
lyihin ortodoksisten seurakuntien tiloissa eri puolilla Suomea. Omistajina olevien
itäsuomalaisen suvun ja perheen hallussa olevia teoksia on myyty huomattavasti kal-
liimmilla hinnoilla kuin samoja teoksia aiemmin tunnetuissa Bukowskin ja Hagelstamin
huutokaupoissa 2000 -luvulla. Osa signeeratuista koevedoksista on todennäköisesti
mustesuihkutulosteita. Itä-Suomen poliisilaitoksella esitutkinnassa on tapauksen johdos-
ta menossa tutkinta rikosnimikkeillä törkeä väärennys, väärennys ja petos. Pohjois-
Savon kärjäoikeus on maaliskuussa määrännyt omistajaparikunnan vaimon omaisuutta
takavarikkoon verottajan hakemuksesta ja pariskunnan tiedottajana toimivan miehen

mukaan teosten myyminen on tapahtunut puolison omistaman yrityksen kautta veroteknisistä syistä. Toisena syynä on ollut se, ettei suvun nimi paljastu ostajille. (Helsingin Sanomat 6.5.2018, B 6-9; Karjalainen 8.5.2018, A28).

Immateriaalisilla oikeuksilla on vahvoja kytkentöjä esimerkiksi sopimus-, vahingonkorvaus-, kilpailu- ja työoikeuteen (Pihlajarinne 2014, 15). Tässä opinnäytetyössä lähtökohdaksi otetaan tekijänoikeuden rikosoikeudelliset seuraamukset ja niiden tarkastelu. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lainopillisen tutkimuksen kautta mitä tekijänoikeus tarkoittaa ja mitä se sisältää sekä milloin on luvallista käyttää toisen teosta. Pääasiallinen tarkoitus on tekijänoikeuden loukkaamisen erilaisten tilanteiden selvittäminen sekä mitä tekijänoikeuden loukkauksesta seuraa joko tekijänoikeusrikkomuksen tai rikoksen rangaistuksena.

Lainoppi rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan, ja näitä lähteitä se käyttää etusija- ja käyttöoikeusjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Lainopin keskeisimpänä tutkimusongelmana on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainoppi pyrkii antamaan vastauksen kysymykseen, kuinka aktuaalisessa tilanteessa pitäisi toimia voimassa olevan oikeuden (oikeusjärjestyksen) mukaan. Sen tärkein tehtävä johtuu oikeusjärjestyksen sisältöä koskevasta epätietoisuudesta. Lainoppi on keskeisiltä osiltaan oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja aivan erityisesti niiden sisällön selvittämiseen tähtäävää toimintaa, jota kutsutaan tulkitsemiseksi. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20.)

Oikeuslähteet jaetaan kolmeen ryhmään niiden velvoittavuuden mukaan. Vahvasti velvoittavia pakollisia oikeuslähteitä ovat laki ja maan tapa. Lailla tarkoitetaan perustuslain ohella asetuksia, valtioneuvoston ja ministeriöiden päätöksiä sekä hallintoviranomaisten antamia määräyksiä ja ohjeita. Säädöksiä ovat kansainväliset sopimukset sekä EU/EY -lainsäädäntö, jotka on saatettu Suomessa voimaan. Heikosti velvoittavia ovat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuimien ratkaisut. Sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede sekä oikeushistorialliset, oikeusvertailevat ja reaaliset argumentit. Erityisesti oikeustieteellä on suuri merkitys oikeuslähteenä. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2007, 21.)

Koska perheessäni on tekijänoikeuden omistaja, ja luultavasti tulen olemaan perintöoikeuden kautta oikeudenomistaja myöhemmin elämässäni, kiinnostuin aiheesta. Aiheen

ajankohtaisuus yleensä liittyy tietoyhteiskunnan lisääntyneeseen tekijänoikeuden luvalliseen käyttöön sekä luvattoman käytön seuraamuksiin. Tutkimustyöstä on rajattu ulkopuolelle vahingonkorvausvastuu ja mahdollinen hyvitys.

2 Tekijänoikeus ja sen loukkaaminen

2.1 Mikä on tekijänoikeus ja mitä se sisältää

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistukseen 27 artiklassa lausutaan:

”1. Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.

2. Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.”

Artikla osoittaa ne toisilleen vastakkaiset intressit, jotka tekijänoikeuslainsäätäjän on sovittava yhteen. Toisaalta on otettava huomioon vapaan tiedonvälityksen vaatimukset ja tehtävä halukkaille mahdolliseksi nauttia tieteen ja taiteen saavutuksista, mutta toisaalta huolehdittava tekijöiden niin moraalisten kuin taloudellistenkin etujen suojaamisesta. Kun näitä vastakkaisilta näyttäviä vaatimuksia katsotaan riittävän laajasta näkökulmasta, ristiriita katoaa. Kummallakin vaatimuksella on yhteinen, kauempana oleva tarkoitusperä: kumpikin pyrkii edistämään tieteen ja taiteen kehitystä ja niiden saavutusten levittämistä. Tätä taustaa vasten tekijänoikeus on nähtävä yhtenä kulttuuripolitiikan välikappaleena. (Haarmann 2014, 45.)

Tämän päivän lainsäätäjän on otettava huomioon, että erityisesti digitaalitekniikan kehitys on laajentanut niin teosten hyväksikäytön mahdollisuuksia kuin hyväksikäyttäjien määrää. Toinen nykyajalle ominainen piirre on se, että teoksen luomiseen osallistuu usein suuri joukko tekijöitä. Esimerkiksi elokuvan tekijöiden määrä voi nousta satoihin. Puhdas individualistinen järjestelmä, jossa suostumus teoksen käyttöön hankitaan asianomaiselta tekijältä ja jossa mahdollisen oikeudenloukkauksen tapahduttua tekijä itse huolehtii korvauksen saamisesta, ei voi olla tehokas näissä olosuhteissa. Toimivuuteen

voidaan päästä vain joko vahventamalla individualistisen järjestelmän kollektiivisia piirteitä kollektiivisen valvontajärjestelmän kautta tai lisäämällä mahdollisuuksia teosten vapaalle hyväksikäytölle. (Haarmann 2014, 46.)

Erityiseksi ongelmaksi tekijänoikeudessa on koettu sen jatkuva voimistuminen: tekijänoikeus ulotetaan yhä uusille ja uusille aloille, ja käyttäjät joutuvat maksamaan yhä uusista teosten hyödyntämismahdollisuuksista samalla kuin tekijänoikeuden rajoituksia supistetaan, kestoja pidennetään ja suojakynnystä alennetaan. Ongelmat ovat osaltaan lisääntyneet internetin myötä. (Haarmann, 2014, 46-47.) Internet mahdollistaa tekijänoikeuden alaisen materiaalin kopioimisen, levittämisen ja lataamisen nopeasti ja edullisesti. Kopiot ovat alkuperäisiin nähden identtisiä ja mahdollisesti jopa käyttökelpoisempia. Aineistoa voidaan myös yhdistellä, koota ja muunnella helposti, ja se on saatavissa maailmanlaajuisesti. Tekijänoikeuden haltija menettää näin ollen mahdollisuutensa kontrolloida aineistoa helpommin kuin perinteisessä käyttöympäristössä. Toisaalta oikeudenhaltijat pystyvät varsin laajasti kontrolloimaan teostensa käyttöä erilaisilla teknisillä suojakeinoilla. (Pihlajarinne 2014, 102-103.) Vastakkainasettelut luovat sellaisia jännitteitä, joiden ratkaiseminen edellyttää lainsäätäjältä eri intressit huomioon ottavaa, selkeää kokonaisnäkemystä ja sopeutumista muualla tehtyihin ratkaisuihin, joita ryhdytään kansallisesti toteuttamaan. (Haarmann 2014, 46-47.)

Erityisesti vaikeudet soveltaa nykyisiä tekijänoikeudellisia käsitteitä ympäristöön, johon niitä ei ole suunniteltu, voivat johtaa siihen, että suojan sisältö muodostuu kokonaisuutena tarkastellen epätarkoituksenmukaiseksi legitimeiksi koettujen intressien kannalta ja jopa sattumanvaraiseksi. Esimerkiksi kappaleen valmistaminen on ongelmallinen käsite digitaaliympäristössä. Teoskappaleiden valmistamisen merkitys ja tarkoitus ovat tyystin erilaisia digitaalisessa ympäristössä ja sen ulkopuolella. (Pihlajarinne 2014, 103.)

Pihlajarinteen mukaan onkin mahdollista, että nykyiset tekijänoikeudelliset käsitteet eivät enää riitä tilanteiden haltuunottoon, vaan käsitteistöä ja tekijänoikeudellisia periaatteita tulisi perusteistaan lähtien muuttaa ja monipuolistaa. Entistä joustavammalle sääntelylle saattaisi olla tarvetta, sillä tekijänoikeuslainsäädännön yksityiskohtaisuus ja kasuistisuus ovat ongelmallisia lain soveltamisympäristön jatkuvasti kehittyessä. Eri-tyispiirteenä on, että tekijänoikeuden yleiset opit ovat siinä määrin sidottuja kansainvä-

listen sopimusten ja tekijänoikeutta koskevien direktiivien määräyksiin, että järjestelmän laajempi uudistaminen edellyttäisi kansainvälisellä tasolla toteutettavia muutoksia. (Pihlajarinne 2014, 103-104.)

2.2 Tekijänoikeussuojan kohde, tavoitteet ja voimassaoloaika

Tekijänoikeudella suojataan kirjallisia ja taiteellisia teoksia. Tekijänoikeus suojaa luovaa ilmaisua.

Tekijänoikeuslain 1 § 1 momentti sisältää luettelon tavallisimmista teostyypeistä:

1. kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys (kieliasuinen teos)
2. sävellysteos
3. näyttämöteos
4. elokuvateos
5. valokuvateos tai muu kuvataiteen teos
6. rakennustaiteen tuote
7. taidekäsityön ja taideteollisuuden tuote.

Kohdassa yksi on kyse tekijänoikeuslain otsikossa mainituista kirjallisista teoksista ja muut teokset ovat taiteellisia teoksia. Tekijänoikeuslain erityissäännöksissä käytetyn terminologian mukaan kohdissa 5,6 ja 7 on kyse taideteoksista. TekijänL1 § 1 momentin mukaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Näin on varauduttu siihen, että suojattavia teoksia luodaan näiden kategorioiden ulkopuolella. Luettelon tärkein ominaisuus on, ettei se ole suljettu. Esimerkiksi tietokoneohjelmaa saatettiin pitää suojattavien teosten joukkoon kuuluvina ennen kuin siitä otettiin TekijäL 1 § 2 momenttiin säännös, jonka mukaan sitä pidetään kirjallisena teoksena. Tietokantojen suojaa koskevan direktiivin implementointia varten lakiin ei otettu erillistä mainintaa tietokannoista. (Haarmann 2005, 52-53.)

Suojan saaminen edellyttää teokselta itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Tätä ei kuitenkaan mainita laissa. Oikeuskirjallisuudessa ja – käytännössä puhutaan itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimusten täytyessä teoskynnyksen ylittymisestä tai teostasoon ylittämisestä. Omaperäisyyttä arvioitaessa ei ole sijaa taiteellisuuden kriteereille. Suojan saami-

sen kannalta ovat taiteellisesti heikot teokset samalla tasolla kuin korkeatasoiset. Myöskään eettisillä tai moraalisisilla tai sillä kuinka paljon työtä ja aikaa lopputulos on vaatinut, ei ole merkitystä. (Haarmann & Mansala 2012, 89-90; Haarmann 2005, 64.)

Kukaan ei luo tyhjiössä. Kaikki saavat vaikutteita ja virikkeitä toisilta. Lainsäätäjällä on tämän ymmärtäen kirjoittanut tekijänoikeuslakiin säännöksen (TekijäL 4 § 2 mom.) siitä, että olemassa olevaa teosta muuttaen voidaan saada aikaan uusi, aikaisempaan nähden itsenäinen teos. Tällaista teosta ei siis pidetä muunnelmaksi vaan itsenäisenä, alkuperäisenä teoksena. Esimerkiksi parodiat ja karikatyyrit on meillä totuttu lukemaan itsenäisten teosten, ei jälkiperäisten joukkoon. (Haarmann 2012, 90). Vaikka suojan edellytyksistä puhuttaessa tukeuduttaisiin sellaisiin apukäsitteisiin kuin tilastollinen ainutkertaisuus, pidetään ainakin teoriassa mahdollisena, että kaksi tekijää voi toisistaan tietämättä luoda aivan samanlaisen teoksen. Suojan saamiseksi riittää, että teos on tekijälleen subjektiivisesti uusi, toisin sanoen tekijä on luonut teoksensa itsenäisesti, pitämättä tuota toista teosta esikuvanaan (Haarmann 2005, 64.)

Subjektiivisen uutuuden riittävyys ei yleensä aiheuta ongelmia niin sanotun puhtaan taiteen alueella. Sen sijaan käyttötaiteen puolella kaksoisluomuksia voi syntyä helposti esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa funktionaalisilla seikoilla on määräävä merkitys. Periaatteessa kysymys tekijänoikeuden olemassaolosta voi tulla esille vain suhteessa toiseen tai toisiin teoksiin. Tuomioistuimien ratkaisee kysymyksen suojan saamisen edellytyksistä asianomaisen teoskappaleen antaman kokonaisvaikutelman pohjalta verraten kappaleen ilmentämää teosta muihin olemassa oleviin teoskappaleisiin. Tästä prosessista on esimerkkinä seuraava ratkaisu:

KKO 1975 II 25 (Buster)

Sisustusarkkitehdin suunnitteleman malliston mukaan valmistettua sohvakalustoa ei pidettytekijän oikeuslaissa tarkoitettuna taideteollisuuden tuotteena, koska se ei muotoilunsa, rakenteensa ja verhoilunsa puolesta eikä kokonaisuutenaan olennaisella tavalla eronnut jo ennestään yleisesti kaupan olleista kalusteista.

Suojan piiriin kuuluvat teokset voidaan jakaa alkuperäisiin ja jälkiperäisiin. Edellä on ollut puhetta alkuperäisistä teoksista. Jälkiperäisiä teoksia ovat käänökset, muut muunnelmat sekä kokoomateokset. Myös niiltä edellytetään suojan saamiseksi teoskynnyksen ylittymistä. (Haarmann & Mansala 2012, 90.)

Puhuttaessa teoksesta viitataan abstraktiin käsitteeseen, jolla tarkoitetaan tekijän henkisen työn tulosta. Sen sijaan teoskappale on teoksen fyysinen ilmentymä, kuten esimerkiksi fyysinen kirja, elokuvateoksen sisältämä DVD -levy taikka arkkitehdin suunnitelman mukaan rakennettu rakennus. On tärkeää huomata, että teoskappaleen luovutus ei merkitse tekijänoikeuden luovutusta. Yksityiskeräilijän ostaessa kuvataiteen teoksen uniikkikappaleen, ei hän miltään osin saa itselleen tekijänoikeuksia teokseen. (Pihlajarinne 2014, 3940.)

Tekijänoikeus kuuluu sille luonnolliselle henkilölle, joka on luonut teoksen (TekijäL 1 §). TekijäL 7 § 1 momentin mukaan tekijänä pidetään, jollei toisin näytetä olevan, sitä, jonka nimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin. Kyse on kuitenkin vain olettamasaännöksestä, jota sovelletaan vain, mikäli muuta ei näytetä. (Pihlajarinne 2014, 40.)

Teoksen luojana voi tulla kysymykseen vain ihminen, ei juridinen henkilö. Eräissä maissa myös juridinen henkilö voi saada alkuperäisen tekijänoikeuden. Meillä juridisen henkilön tekijänoikeus on aina derivatiivinen (johdannainen). (Haarmann 2001, 43.)

Tekijänoikeus voi siirtyä esimerkiksi työsuhteessa, Työsuhdetekijänoikeutta ei laissa kuitenkaan ole säännelty tietokoneohjelmia lukuun ottamatta. Henkilö, joka työsuhteessaan luo tekijänoikeuslain mukaan suojattavia teoksia, ja hänen työnantajansa voivat sopia siitä, siirtyvätkö ja missä laajuudessa työntekijän tekijänoikeudet työnantajalle. Käytännössä ei kuitenkaan ole yleistä, että tällaisia sopimuksia tehtäisiin. Lain vaietessa ja sopimuksen puuttuessa ollaan sitten sen ongelman edessä, kenelle tekijänoikeudet kuuluvat. Kun työnantaja kiinnittää palvelukseensa työntekijän, hän pyrkii saamaan työn tulokset - silloinkin kun ne ovat tekijänoikeuslain mukaan suojattavia teoksia - siihen käyttöön, mitä varten työsuhde on perustettu. Työsuhteen solmiessaan myös työntekijä ymmärtää, että näin tulee tapahtumaan. Tämän yksinkertaisesti esitetyn ajattelukavion pohjalta on tekijänoikeudellisen ja työoikeudellisen dilemman ratkaisuksi suositeltu eräänlaista keskitien sääntöä: työsuhteen tarkoituksen toteutumiseksi työnantaja saa työntekijänsä työsuhteessa luomaan teokseen normaalin toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden. Muita tekijänoikeuksiaan työntekijä saa käyttää hyväkseen edel-

lyttäen, etteivät muut työsuhteeseen liittyvät velvoitteet – esimerkiksi kilpailukiello- sitä estä. (Haarmann 2001, 8687.)

Jos tietokoneohjelma luodaan työsuhteesta johtuvia työtehtäviä täytettäessä, tekijänoikeus ohjelmaan siirtyy TekijäL 40b §:n mukaan työnantajalle. Sama koskee 40b §:n 3 momentin mukaan tietokantaa. (Haarmann 2001, 87.)

Teos on voinut syntyä useamman luonnollisen henkilön yhteisen luovan toiminnan tuloksena. Tekijänoikeuslain 6 §:n säännös koskee niin sanottuja yhteisteoksia: jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Teoksen hyväksikäyttöön on saatava kaikkien tekijöiden lupa. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeudenloukkauksen johdosta. Yhteisteoksille on ominaista, että tekijöiden panoksia ei voida erottaa toisistaan. Tällainen on esimerkiksi maalaus, jonka kaksi tai useampi taiteilija on maalannut yhdessä. (Pihlajarinne 2012, 40.)

Yhteenliitetystä teoksesta puhutaan silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat erotettavissa (Haarmann 2005, 43). Yhteenliitetyn teoksen tekijät voivat kukin määrätä itsenäisesti tekijänoikeuksistaan. (Pihlajarinne 2014, 40). Esimerkkejä yhteenliitetystä teoksista ovat operetti, ooppera ja kirjallinen, kuvitettu teos.

2.2.1 Tekijänoikeuden tavoitteista

Niin sanotun utilitaristisen eli hyödyn etiikan lähestymistavan pohjalta on lähdetty siitä, että tekijänoikeus on välttämätön, jotta teosten luomiseen on riittävä taloudellinen kannustin. Tekijänoikeuden keskeisenä tarkoituksena onkin pidetty kannustamista luovaan työhön ja sen edellyttämiin investointeihin. Ilman tekijänoikeusjärjestelmää olisi mahdollista estää muita kopioimasta teosta, kun se on kerran saatettu yleisön saataviin. Kannustinvaiikutuksen arvioidaan olevan tiiviisti sidoksissa yhteiskunnan ja sen kulttuurin kehitykseen. Oikeudenhaltijan saadessa taloudellisen korvauksen luova työ jatkuu, mikä puolestaan edistää yhteiskunnan taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista kehitystä. Toisaalta tekijänoikeudesta aiheutuu väistämättä yhteiskunnallisia haittoja kuten esimerkiksi sananvapaus- ja elinkeinovapausvaikutuksia. Yksinoikeus voi haitata myöhempää

luovaa työtä, sillä teosten luomisessa käytetään aina vaikutteita aiemmista töistä. Liian vahva tekijänoikeussuoja voi näin ollen jopa vähentää luovaa toimintaa. Tekijänoikeus aiheuttaa myös muun muassa transaktiokustannuksia, kun teosten hyödyntämisoikeuksista joudutaan neuvottelemaan. (Pihlajarinne 2014, 41.)

2.2.2 Tekijänoikeuden voimassaoloaika

Tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos on kysymys TekijäL 6 §:ssä tarkoitettusta teoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Elo-kuvanteoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.

Sanoitetun sävellysteoksen, jota varten sekä sanoitus että sävellys erityisesti luotiin, tekijänoikeus on voimassa kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen sanoittajan tai säveltäjän kuolinvuodesta, riippumatta siitä, onko nämä henkilöt nimetty sanoitetun sävellysteoksen tekijöiksi. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 418.)

Tekijänoikeuden suoja-aika määritellään TekijäL 43 §:ssä ja tekijän kuoleman jälkeen tekijänoikeus siirtyy normaalien perintöoikeudellisten sääntöjen nojalla tekijän perillisille (Pihlajarinne 2014, 42).

TekijäL 1 § mukainen suoja-aika alkaa, kun suojan kohde on luotu. Tämä tapahtuu, kun suojan saamisen yleiset edellytykset täyttyvät eli hetkellä, jolloin teos yltää teostasoon. Tekijänoikeudellinen suoja-aika voi alkaa myös jo työn luonnosteluvaiheessa, kunhan teostasovaatimus täyttyy. Varsinainen tekijänoikeussuoja post mortem autoris -sääntöineen perustuu tekijänoikeuden asemaan vahvasti alkuperäisen tekijän henkilöön liittyvänä oikeutena. Suoja-aikadirektiivillä suoja-ajat yhdenmukaistettiin pisimmän yhteisössä sovellettavan suojan eli Saksan lainsäädännön mukaisesti. Suoja-aikaa on säädelty EU-direktiivillä, joista viimeisin on vuodelta 2011, jolloin suoja-aikaa pidennettiin 50 vuodesta 70 vuoteen ja tehtiin eräitä muita suojaa lisääviä muutoksia. Direktiivin alkuperäisenä tarkoituksena oli toteuttaa yhteisön sisällä tilanne, jossa uuden suoja-ajan

piiriin tulisivat vain ne teokset, jotka direktiivin kansallisen voimaan saattamisen ajan-kohtana olisivat olleet suojan piirissä ainakin yhdessä jäsenvaltiossa.

(Harenko ym. 2016, 420.)

EY:n tuomioistuimen vuonna 1992 tekemä ratkaisu niin sanotussa Phil Collins – tapauksessa C-92/92 muutti kuitenkin nämä lainsäädännölliset suunnitelmat ja koko suoja-aikadirektiivin vaikutuksen perusteellisesti. Phil Collins –ratkaisun keskeinen sisältö oli se, että englantilaisen muusikon Collinsin oli saatava hyväkseen Saksan tekijänoikeuslainsäädännön mukainen suoja, kun suojan antaminen perustui kansallisuuteen: syrjintä kansalaisuuden perusteella katsottiin toisin sanoen kielletyksi (syrjintä- eli diskriminointikielto). Tämän mukaisesti tuomioistuin totesi ratkaisussa perustamissopimuksen silloisen 7 artiklan (nykyisen Euroopan Unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen SEUT 18 artikla) nojalla, että syrjintäkielto estää jäsenvaltiota kansallisessa lainsäädännössään olemaan antamatta oikeuksien haltijoille sitä suojaa, jonka jäsenvaltiot antavat omille kansalaisilleen, pelkästään sillä perusteella että oikeudenhaltijat ovat toisen jäsenvaltion kansalaisia. Vaikka Collinsin tapauksessa oli kyse esittävän taiteilijan lähioikeudesta, ratkaisu ja syrjintäkielto koskivat yleisesti tekijänoikeuden ja lähioikeuksien alaan kuuluvia oikeussuhteita. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 420-421.)

Koska Saksassa 70 vuoden suoja-ajan saaminen oli kytketty Saksan kansalaisuuteen, tuli suoja Phil Collins - päätöksen mukaisesti antaa Saksassa kaikille yhteisön kansalaisille. Tästä johtui, että myös kaikki edellä mainitut jo suojan piiristä pois joutuneet suomalaiset ja muunmaalaiset teokset tulivat direktiivin perusteella Saksassa suojatuiksi. Tämä johti käytännössä siihen, että kaikissa jäsenvaltioissa herätettiin henkiin valtava määrä aineistoja.

Tekijänoikeusneuvoston lausunto TN 1997:1 koski kuvanveistäjä Ville Vallgrenin (1855-1940) oikeuksia, jotka lakkasivat vuonna 1990, mutta tulivat uudelleen suojan piiriin vuoteen 2010 asti. Kyse oli Helsingin kauppatorilla olevan Havis Amanda -patsaan kuvan käyttämisestä läheisen ravintolan logossa ja suoja-ajan pidentämisestä koskevan muutoslain voimaantulosäännösten soveltamisesta. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 421.)

2.3 Tekijänoikeuden sisältö

Nykyaikaisella tekijänoikeudella on kiistatta sekä varallisuus oikeudellinen että persoonallisuus oikeudellinen puolensa. Nämä komponentit kietoutuvat monella tavalla erottamattomasti toisiinsa niin, että niistä muodostuu yksi, yhtenäinen tekijänoikeus. Tämä näkemys on tekijänoikeudesta vallitsevan dualistisen teorian mukainen. Tekijänoikeus on yhteisnimitys niille erilaisille oikeuksille, jotka tähän oikeuteen kussakin säännöstössä luetaan. Tekijänoikeuden varallisuus oikeudellisia komponentteja kutsutaan tavallisesti tekijän taloudellisiksi oikeuksiksi ja persoonallisuus oikeudellisia komponentteja tekijän moraaliksiksi oikeuksiksi. (Haarmann 2005, 109-110.)

Kieltämättä taloudelliset oikeudet ovat painottuneet sitä mukaa kuin tekijänoikeuden kohteeksi ovat tulleet esimerkiksi tietokoneohjelmat. Taloudelliset oikeudet on lakiteknisesti toteutettu yksinoikeuksien muodossa, toisin sanoen tekijälle on annettu valta yksin määrätä eräistä toiminnoista teoksensa suhteen (positiivinen hyväksikäyttöoikeus). Asia voidaan ilmaista myös käänteisesti ja sanoa, että tekijällä on valta kieltää muilta tietyt toiminnot, jotka koskevat hänen teostaan (negatiivinen eli kiello-oikeus). (Haarmann, 2005,110.)

Tekijänoikeus voidaan jaotella seuraavasti:

A. Taloudelliset oikeudet

I Kappaleiden valmistaminen

II Teoksen saattaminen yleisön saataviin

1. Välittäminen yleisölle

2. Julkinen esittäminen

3. Kappaleiden levittäminen yleisön keskuuteen

4. Julkinen näyttäminen

III Jälleenmyyntikorvaus

B. Moraaliset oikeudet

I Isyysoikeus

II Respektioikeus

III Luoksepääsyoikeus

IV Katumisoikeus

V Klassikkosuoja

Nimityksiä taloudelliset ja moraaliset oikeudet ei tekijänoikeuslaissa käytetä. Luettelosta näyttää puuttuvan oikeus, jota voitaisiin pitää jopa kaikkein tärkeimpänä, nimittäin oikeus saattaa teos ensi kerran julkisuuteen. Se on kuitenkin luettavissa yhtä hyvin TekijäL 2 §:ssä säännellystä oikeudesta saattaa teos yleisön saataviin kuin 8 §:n säännöksestäkin, jossa määritellään, mitä teoksen julkistamisella tarkoitetaan. (Haarmann 2005, 110-111.)

Tekijänoikeuslain 2 § mukaan (14.10.2005/821) tekijänoikeus tuottaa, jäljempänä säädettyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita, ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttumattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla, ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Teos saatetaan yleisön saataviin, kun:

- 1) se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
- 2) se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;
- 3) sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka
- 4) sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.

Julkisena esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.

Yksinomainen oikeus tarkoittaa sitä, että tekijä voi päättää, käytetäänkö teosta lain 2 §:n tarkoittamilla tavoilla ja millä tavoin sitä käytetään. Hän voi esimerkiksi sopimuksin päättää luopua oikeudestaan kokonaan tai antaa siihen rajoitettuja käyttöoikeuksia. Yksinoikeus takaa tekijälle vahvan neuvotteluaseman kaikissa tapauksissa, joissa oikeutta ei ole lain rajoitussäännöksiin rajoitettu. Toisaalta yksinoikeus merkitsee sitä, että tekijä voi sulkea muut pois teoksen käyttämisestä. Näin turvautuessaan hän voi turvautua lain seuraamusjärjestelmään ja myös muualla laissa oleviin oikeuskeinoihin. Nämä voivat liittyä todistelun turvaamiseen, turvaamistoimenpiteisiin, rikos- ja riitaoikeudenkäynti-

menettelyyn ja ulosottoon ja muuhun täytäntöönpanoon. (Harenko, Niiranen & Tarkela, 2006, 22).

Tekijän taloudellisten oikeuksien hyväksikäyttäminen ei rajoitu vain siihen ulkoiseen asuun, johon tekijä on teoksensa ensi kerran pukenut. Tekijäl 2 §:ssä pidetään tekijälle yksinoikeus sellaisissa tapauksissa, joissa hänen teostaan on muutettu tai saatettu toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin taikka valmistettu toista tekotapaa käyttäen. Säännöksen tärkein merkitys on siinä, että se osoittaa, ettei tekijän oikeus teokseensa suinkaan merkitse suojaa pelkästään kopiointia vastaan. Jos samanlaisuusarviointi tuottaa tulokseksi sen, että myös muutetussa tai toista tekotapaa käyttäen valmistetussa kysymys on samasta alkuperäisteoksesta, alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijalla on määräysvalta myös kysymyksessä olevien uusien teosten suhteen. (Haarman 2005, 112).

2.3.1 Kappaleiden valmistaminen

Tekijänoikeuslaissa käytetään kappaleiden valmistamisen synonyymeinä muun muassa termejä tallentaminen ja kopioiminen (45§) sekä toisintaminen (25 §). Kappaleiden valmistaminen merkitsee fyysisen muodon antamista teokselle eli teoksen aineellistamista. Joka kirjoittaa runon käsin tai tietokoneella, valmistaa tuon runon kirjallisen teoksen kappaleen. Joka monistaa sen valokopioimalla tai kirjapainon välinein, valmistaa niin ikään kappaleita. Valmistamisesta puhutaan silloinkin, kun teoksesta vain osa kopioidaan. Digitaalitekniikan myötä käsite ”kappaleiden valmistaminen” ei kuitenkaan ole enää ollut ulottuvuudeltaan itsestään selvä. Teoksen digitoiminen kyllä ymmärrettiin kappaleen valmistamiseksi, mutta erityisen ongelmalliseksi koettiin tietokoneen muistiin tallentuvat tilapäiset kopiot.

Vaikka oikeus kappaleiden valmistamiseen oli aikaisemminkin jo Bernin konventiossa omaksutulla tavalla ymmärretty erittäin laajaksi ja käytettyjen tekniikoiden suhteen neutraaliksi ja jopa sellaiset valmistustavat käsittäväksi, joita ei vielä ollut edes keksitty, otettiin Tekijä L2 § 2 momenttiin tietoyhteiskuntadirektiivin implementoinnin myötä selventäväksi tarkoitettu säännös, jonka mukaan kappaleen valmistamisena pidetään kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla

ja missä muodossa tahansa tapahtuvaa kappaleen valmistamista. Näin tuli myös edellä mainittuun tilapäisten kopioiden ongelmaan ratkaisu, mutta samalla lakiin jouduttiin kirjoittamaan tiettyjä erityistapauksia koskeva säännös, jonka mukaan tekijän yksinoikeus ei siinä mainituin edellytyksin koske tilapäistä kappaleen valmistamista (TekijäL 11a§) (Haarman 2014;72-73).

2.3.2 Välittäminen yleisölle

Tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 23 perustelukappaleen mukaan yleisölle välittäminen tarkoittaa kaikenlaista välittämistä yleisölle, joka ei ole läsnä paikassa, josta välittäminen saa alkunsa. Välittämisen käsite on tarkoitettu teknologianeutraaliksi eli sillä tarkoitetaan kaikkea suojattujen teosten välittämistä, käytetyistä välineistä tai teknisistä prosesseista riippumatta. Välittämisen ja esittämisen erona on ennen muuta se, että välittämisessä, toisin kuin esittämisessä, esittämis- ja välittämistapahtuman alkupisteen ja yleisön välillä käytetään jonkinlaista välitystekniikkaa (Haarman 2014, 75-76). Teos välitetään yleisölle lähettämällä se esimerkiksi televisiossa tai lataamalla se sellaiselle palvelimelle, joka on yhteydessä avoimeen tietoverkkoon. (Pihlajarinne 2014, 93).

Tietoverkkojen kehittyminen ja teosten välittäminen niiden kautta on aiheuttanut ongelmia, joita on harmonisoitu tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivillä.

Esimerkiksi linkitystavalla voi olla merkitystä tekijänoikeuksien kannalta. Tekijänoikeustoimikunnan komiteamietinnön mukaan (KM2002:5) linkit voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri perustyyppiin: ”linkit voivat 1) johdattaa käyttäjän toiselle sivulle 2) avata linkitetyn sivun sisältämän aineiston selaimella näkyvään kehykseen tai 3) tuoda linkittäjän sivulle aineistoa toiselta sivulta tai toisen palvelimen alaiselta sivulta”. Tekijänoikeuksien pääsääntönä voidaan pitää, että linkittäminen on aina sallittua vievien linkkien osalta, mutta tuovien linkkien kohdalla löytyy epäselvyyksiä. (Forss 2014, 160).

2.3.3 Julkinen esittäminen

Esittäminen tapahtuu esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle. Esittäminen tulee kysymykseen ennen muuta sävellysteosten, näyttämöteosten ja elokuvateosten kohdalla. Esimerkiksi konsertissa yleisö on paikalla – niin kuin Bernin yleissopimusta koskevassa WIPO:n oppaassa lausutaan – fyysisessä ja välittömässä läheisyydessä esittäjään eli fyysisesti seuraamassa esitystä. Jos konsertti televisioidaan, yleisö voi olla paikalla, jossa esitys tapahtuu ja seurata esityksen televisiointia. Tämän yleisön osalta kysymys on esittämisestä. Kun tuo televisioitu esitys sitten saatetaan esimerkiksi ravintolassa asiakkaiden seurattavaksi, ravintolayleisön osalta on edelleenkin kysymyksessä yleisölle esittäminen. Voidaankin puhua välittömästä ja välillisestä esittämisestä. Edellinen tarkoittaa elävää esitystä, jälkimmäinen fyysiseltä tallenteelta tapahtuvaa esitystä. Vain julkinen esittäminen kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin. Teoksen esittämiseen lähimmässä perhe- ja tai ystäväpiirissä ei tarvita lupaa. (Haarman 2014, 79).

Oikeuskäytännössä omaksutun kannan mukaan julkinen on sellainen esitys, jonka kuulijoita tai katsojia ei ole ennalta yksilöllisesti määrätty. Julkisena on pidetty muun muassa taksissa radion ja kasettisoittimen välityksellä asiakkaiden läsnä ollessa tapahtunutta sävelteosten esittämistä.

KKO 2002:101 (Taksi)

Taksiautossa radion ja sekä kasetti- ja CD-soittimen välityksellä asiakkaiden läsnä ollessa tapahtuneessa suojattujen sävelteosten esittämisessä katsottiin olevan kyse tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin 1 virkkeessä tarkoitetusta julkisesta esittämisestä. Korkein oikeus lausui perusteluissaan. Kysymyksessä oleva esittäminen on liittynyt A:n ansiotoimintaan eikä esittämisen voida siten katsoa tapahtuneen A:n yksityiselämän piiriin kuuluviksi luonnehdittavissa olosuhteissa. Sen perusteella, että A:n taksiauton matkustajien piiriä ei ole etukäteen mitenkään rajattu, vaan kenellä tahansa on ollut mahdollisuus päästä asiakkaaksi, esittäminen onpäinvastoin lähtökohtaisesti katsottava luonteeltaan julkiseksi. Sille, että A:n taksiauton kulloinenkin henkilömäärä on ollut suppea, minkä lisäksi kulloisetkin matkustajat ovat ainakin yleensä muodostaneet rajatun piirin, ei esittämisen julkisuutta arvioitaessa voida antaa ratkaisevaa merkitystä eikä sillä perusteella katsoa olevan kysymys tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetusta suljetusta piiristä, vaan ratkaisevaa on A:n taksiliikennetoiminnan asiakaspiiri.

2.3.4 Levittäminen

TekijäL 2 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun ”sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen”. Levittäminen tarkoittaa nimenomaan fyysisten teoskappaleiden myymistä ja muuta luovuttamista. Tietoverkossa ei teoskappaleita voida levittää. (Haarman 2014, 83).

Levittämisessä on aina kysymys fyysisten teoskappaleiden, esimerkiksi kirjojen ja cd-levyjen, myymisestä, vuokraamisesta tai lainaamisesta. Vain levittäminen kuuluu tekijän yksinoikeuteen. (Pihlajarinne 2014, 93).

Levittämisoikeudella on tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluvien toimintojen joukossa siinä mielessä toissijainen merkitys, että levittäminen yleensä kytketään kappaleiden valmistamiseen ja seuraa sitä. Jos tekijä luovuttaa kustantajalle oikeuden teoksensa kappaleiden valmistamiseen, hän tavallisesti samalla siirtää kustantajalle myös kappaleiden levitysoikeuden. Mutta jos kappaleet on valmistettu luvattomasti tai esimerkiksi 12 § rajoitussäännöksen nojalla yksityiseen käyttöön, tekijä voi puheena olevan oikeutensa turvin estää niiden levittämisen. Erityissäännös ulkomailla luvattomasti valmistettujen ja Suomeen tuotujen teoskappaleiden levittämisen ehkäisemiseksi on otettu Rikoslain 49 luvun 1 §:n 2 momenttiin ja TekijäL 56a §:n 1 momentin 2 kohtaan. Maahantuonti siinänsä ei kuulu tekijän yksinoikeuden piiriin. (Haarman 2014, 84-85).

2.3.5 Näyttäminen

Näyttämällä tarkoitetaan teoskappaleen välitöntä eli ilman teknistä apuvälinettä tapahtuvaa näyttämistä. Käytännössä teoksen näyttäminen tulee kysymykseen lähinnä vain kuvataiteen alaan kuuluvien teosten kohdalla. Esimerkiksi öljymaalauksia voidaan näyttää taidenäyttelyssä. Vain julkinen näyttäminen kuuluu tekijän määräämisvallan piiriin. (Haarman 2014, 85).

2.3.6 Moraaliset oikeudet

Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava TekijäL 3 §:n mukaan sillä tavoin, kuin hyvä tapa vaatii. Teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Oikeudesta, joka tekijällä on tämän pykälän mukaan, hän voi sitovasti luopua, vain mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

2.3.7 Isyysoikeus

Tekijän isyysoikeudesta (*droit a la paternité*) säädetään 3 §:n 1 momentissa. Säännöksen mukaan tekijän nimi tulee mainita hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos saatetaan yleisön saataviin. Tekijän nimi tulee ilmoittaa tekijän pyytämässä muodossa. Tekijän nimen sijasta voidaan ilmoittaa tekijän salanimi tai nimi-merkki (taiteilijanimi). Mikäli tekijä haluaa julkaista teoksensa nimettömänä, ei tekijän nimeä tule ilmoittaa. Velvollisuus mainita tekijän nimi ei ole kuitenkaan rajoittamaton vaan sidoksissa hyvän tavan edellyttämään vaatimukseen, joka määräytyy kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaan. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2006, 48-50).

Tekijän nimen mainitseminen luo niin sanotun tekijäolettan, jolloin TekijäL 7 §:n mukaan tekijänä pidetään, jollei toisin näytetä, sitä, jonka nimi, yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2006, 50).

2.3.8 Respektioikeus

Respektioikeus tarkoittaa tekijälle kuuluvaa oikeutta vastustaa teoksensa sellaista muuttamista ja julkistamista, joka on omiaan loukkaamaan hänen kirjallista tai taiteellista arvoaan tahi omalaatuisuuttaan. Teosta ei ole myöskään lupa saattaa yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä TekijäL 3 § 2 momentin mukaan. (Haarman 2014, 87).

Lakia valmistellut tekijänoikeuskomitea ilmaisi asian seuraavasti: ”Selvää on, että vähäpätöisten muutosten ei yleensä voida katsoa loukkaavan tekijän droit moralia, vaan tarkoittaa kysymyksessä oleva suojasääntö lähinnä törkeän laatuista muuttamista, vandalisointia, typistämistä ja muuta sellaista.” (KM 1953:5, 49). (Harenko, Niiranen & Tarkela 2006, 51).

Tunnetuin oikeustapaus respektioikeuden loukkauksesta on korkeimman oikeuden ratkaisu

KKO 1975 II 37 (Mustaa valkoisella)

Elokuvaan oli sen ohjaaja Jörn Donner näyttelijä Kristiina Halkolan suostumuksetta sijaisnäyttelijää käyttäen lisännyt Halkolan osasuoritukseen liittyvänä lisännyt Halkolan osasuoritukseen liittyvänä sukupuoliyhteyttä esittävän kohtauksen. Koska tuo lisäys oli muuttanut Halkolan näyttelijäsuoritusta hänen taiteellista arvoaan ja omalaatuisuuttaan loukkaavalla tavalla, sanottu kohtaus määrättiin poistettavaksi elokuvasta ja ohjaaja ja elokuvan tuottajat veloitettiin suorittamaan Halkolalle korvausta loukkauksen hänelle aiheuttamasta kärsimyksestä.

(Harenko, Niiranen & Tarkela 2014, 585).

2.3.9 Luoksepääsyoikeus

Luoksepääsyoikeudella (droit d'accès) tarkoitetaan tekijän oikeutta päästä katsomaan ja mahdollisesti kuvaamaan toiselle luovuttamaansa kuvataiteen teoksen kappaletta. Säännös asiasta otettiin tekijänoikeuslain 52 a §:ksi vuonna 1995 (44/1995). Sen mukaan kuvataiteen tekijällä on oikeus saada luovuttamansa teos nähtävilleen, jollei siitä aiheudu kohtuutonta haittaa teoksen omistajalle tai haltijalle ja se on tarpeen joko taiteellisen työn kannalta tai tekijän taloudellisten oikeuksien toteuttamiseksi.

Oikeuskäytännössämme luoksepääsyoikeus oli esillä jo paljon aikaisemmin.

KKO 1976 II 51 (ENROTH)

Luoksepääsyoikeus ymmärrettiin ratkaisussa tekijänoikeuden käyttämisen ja toteuttamisen ainesosaksi. Jutussa oli kysymys kuvataiteilijan oikeudesta päästä valokuvaamaan teoksia, jotka hän oli lahjoittanut kuvaamataiteita edistävälle säätiölle. Korkein oikeus piti säätiön kieltäytymistä kohtuuttomana, mutta ei kuitenkaan taitelijan kuoltua jutun oikeuskäsittelyn aikana myöntänyt luoksepääsyoikeutta hänen oikeudenomistajilleen.

(Haarman 2014, 89)

2.3.10 Katumisoikeus

Katumisoikeudella (*droit de repentir*) tarkoitetaan tekijän oikeutta sopimussuhteessa joko estää suunnitellun teoksen julkaiseminen muuttuneen vakaumuksensa, uuden tiedon tai muun sellaisen syyn johdosta (*droit de retrait*) taikka vaatia teoksen uutta painosta julkaistaessa, että hän saa tehdä siihen lisäyksiä ja muutoksia (*droit de modifier*). Edellisen oikeuden voitaneen katsoa olevan meillä voimassa jo yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaisesti. Jälkimmäisestä oikeudesta on tekijänoikeuslaissa nimenomainen säännös kustannussopimusten osalta (TekijäL 36 §). (Haarman 2014, 90).

2.3.11 Klassikkosuoja

Klassikkosuoja on erityinen suoja, jota teos saa tekijän kuoleman jälkeen. Klassikkosuojalla suojataan etupäässä yleisiä kulttuuri-intressejä ja sivistyksellisiä etuja eikä niinkään teoksen oikeudenomistajia. Klassikkosuojan voimassaolo ei rajoitu teoksen tekijänoikeudelliseen suoja-aikaan, vaan klassikkosuojaa saavat myös tekijänoikeudellisesti vapaat teokset. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2006, 470-471).

Klassikkosuojalla pyritään suojaamaan ennen kaikkea klassikoksi muodostuneiden mestariteosten aatteellisia arvoja. (Haarman, Niiranen & Tarkela, 471).

2.3.12 Jälleenmyyntikorvaus

Euroopan neuvoston direktiivi alkuperäisen taideteoksen tekijän hyväksi tulevasta jälleenmyyntikorvauksesta luetaan taloudellisten oikeuksien joukkoon. Jäsenvaltiot myöntävät alkuperäisen taideteoksen tekijälle oikeuden jälleenmyyntikorvaukseen luovuttamattomana oikeutena saada prosenttiosuus kaikista teoksen jälleenmyynnistä saaduista myyntihhinnoista, lukuun ottamatta henkilön yksityishenkilönä suorittamia liiketoimia, sen jälkeen kun teos on luovutuksen kohteena tekijän luovutettua teoksensa ensimmäisen kerran. Alkuperäisellä teoksella tarkoitetaan käsikirjoituksia ja kuvataiteiden teoksia, kuten tauluja, kollaaseja, maalauksia, piirustuksia, kaiveruksia, kuparipiirroksia, litografioita, veistoksia, tekstiilitaidetta, keramiikkaa ja valokuvia siinä määrin, kun ne ovat kokonaisuudessaan taiteilijan luomia tai jos kyseiset teokset ovat yhteisössä alalla vallitsevan käytännön mukaan alkuperäisiä, omaperäisiä taideteoksia. (Tekijänoikeusintituutti 1997, 38).

Jälleenmyyntikorvausta maksetaan sellaisesta kuvataiteen teosten jälleenmyynnistä, johon osallistuu myyjänä, ostajana tai välittäjänä taidemarkkinoiden ammattilainen, kuten taidehuutokaupat ja taidegalleriat tai muut sellaiset elinkeinonharjoittajat, joiden toimialaan kuuluu taidekauppa. Yksityisten henkilöiden välisiä kauppvoja säännöstö ei koske. Koska kysymys on jälleenmyyntikorvauksesta, myöskään ensimyynti ei kuulu sen piiriin. Kuvataiteen jälleenmyyntikorvausta koskeva säännöstö on tullut tekijänoikeuslakimme vuoden 1995 muutosten yhteydessä. Säännös uudistettiin EY:n jälleenmyyntikorvausdirektiivin implementoinnin myötä vuonna 2006. TekijäL 26i §:n mukaan oikeus jälleenmyyntikorvaukseen on kuvataiteen tekijöillä. Korvauksen suuruus on 0,25-5 % arvonlisäverottomasta myyntihinnasta. Korvausprosentti riippuu myyntihinnan suuruudesta. Korvausta ei peritä, jos myyntihinta on enintään 225 euroa. Korvauksen enimmäismäärä voi olla enintään 12 500, ja sen perii Kuvasto. Suuruus määräytyy prosenttiosuutena, joka porrastuu myyntihinnan mukaisesti. Korvausoikeus on voimassa tekijänoikeuden suoja-ajan ja kuuluu tekijälle itselleen ja hänen kuoltuaan hänen oikeudenomistajilleen. Jos tekijältä ei ole jäänyt oikeudenomistajia, korvaus voidaan käyttää tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin. (Haarman 2014, 8586; Sorvari 2007,158,160.).

Jälleenmyyntikorvausdirektiiviä implementoitaessa ei säädetty jälleenmyyntikorvauksen laiminlyönnin sanktioista. Tekijänoikeuslain 56 d §:ssä on tosin säännös 26 k §:n 2

momentissa säädetyn tiedonanto- ja selvitysvelvollisuuden rikkomisesta, mutta muutoin jälleenyntikorvausta ei mainita rangaistus- ja korvaussäännöksissä. Selvää on, että tekijänoikeusrikos ei tule jälleenyntikorvauksen osalta kyseeseen, sillä rikoslain 49 luvun 1 §:ssä on lueteltu yksityiskohtaisesti sanktioidut teot. Perinteisesti on katsottu myös, että tekijänoikeusrikkomus koskee vain tekijänoikeuslain 1 ja 2 luvun säännösten rikkomista eli ei jälleenyntikorvausta. Vastaavasti on katsottu, että hyvitys- ja vahingonkorvaussäännökset eivät tule tässä yhteydessä sovellettaviksi. TekijäL 56 a §:n 1 momentin 2 kohdassa, joka kyseisestä pykälästä on ainoa, joka voi tulla kysymykseen tässä yhteydessä, rangaistavuuden edellytyksenä on tekijänoikeuslain tekijänoikeutta suojaavan säännöksen muu rikkominen kuin kappaleen valmistaminen, yleisön saataviin saattaminen tai moraalisten oikeuksien rikkominen. Sorvarin mukaan muun rikkomisen sisältö on hyvin epäselvää ja missään lain esitöissä samoin kuin vuoden 2005 esitöissäkään ei ole mainittu sellaisesta lainmuutoksesta, että jälleenyntikorvauksen laiminlyönti tulisi tekijänoikeusrikkomuksena sanktioitujen tekojen joukkoon, ei ole syytä tulkita 56 a §:ää sen nykyisessäkin sanamuodossa niin, että pykälässä olisi mainittu jotakin jälleenyntikorvauksesta. Tekijälle on annettu eräänlainen ylimääräinen taloudellinen oikeus, jonka tarkoituksena on kompensoida taideteosten muuten ehkä vähäiksi jääviä käyttökorvauksia. Direktiivi ei edellytä rikos- eikä siviilioikeudellisten sanktioiden säätämistä. (Sorvari 2007, 160-162).

Harenko, Niiranen ja Tarkela esittävät, että selvitys- ja tiedonantovelvollisuuden rikkominen on tekijänoikeuslain 56 d §:ssä säädetty rangaistavaksi. Korvausoikeuden vanhentuminen määräytyy yleisen velan vanhentumisesta annetun lain mukaan.

Vastuu korvauksen suorittamisesta TekijäL 26 k §:n ja tarkemmin 26 i §:n 1 momentissa kuuluu myyjälle ja ostajalle. Ostaja on vastuussa korvauksen suorittamisesta, jos jälleenyntiin ei osallistu muita taidemarkkinoiden ammattilaisia kuin ostaja. Myyjä, välittäjä ja ostaja ovat velvollisia antamaan 26 § j:ssä tarkoitetulle järjestölle eli Kuvastory:lle vuosittain selvityksen teosten myynnistä. Myyjä, välittäjä ja ostaja ovat järjestön vaatiessa velvollisia antamaan järjestölle tarpeelliset tiedot tilitysten oikeellisuuden tarkistamiseksi tilitysvuodelta ja kolmelta sitä edeltäneeltä kalenterivuodelta. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 326-327).

Tiedonanto- ja selvitysvelvollisuuden valvominen kuuluu Aluehallintovirastolle TekijäL 26 l §:n mukaan. Selvitysvelvollisuuden tehosteeksi Aluehallintovirasto voi järjestön

hakemuksesta velvoittaa myyjää täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla. Uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi tuomitsemisesta säädetään uhkasakkolaissa. Aluehallintovirastolla on oikeus 26 k §:n 2 momentin mukaisesti tiedonanto- ja selvitysvelvollisuuden selvittämiseksi toimittaa tarkastus, jossa myyjän on päästettävä tarkastuksen suorittaja liiketiloihin ja esitettävä kirjanpitoa, liikekirjeenvaihtonsa, korvauksen alaista myyntiä koskevat asiakirjat ja muut asiakirjat, joilla voi olla merkitystä valvonnassa. Tarkastuksen suorittajalla on oikeus käyttää asiantuntijana perivän järjestön määräämää henkilöä ja saada pykälän 3 momentin mukaan virka-apua poliisilta säädettyjen valvontatehtävien suorittamiseksi. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 326-329).

3 Tekijänoikeudet rajoitukset ja säännökset sopimuslisenssistä

Tekijänoikeuslain 2 luvussa on yhteensä 30 rajoitussäännöstä ja sopimuslisenssisäännöstä, jotka rajoittavat tekijälle kuuluvia taloudellisia oikeuksia.

Tekijänoikeuslaissa rajoituksia on lakiteknisesti toteutettu kahdella eri tavalla:

1. täydet oikeuden rajoitukset (teoksen käyttö ei edellytä tekijän lupaa, ei korvausvelvollisuutta)
2. tekijänoikeudellinen pakkolisenssi (teoksen käyttö ei edellytä tekijän lupaa, mutta synnyttää käyttäjälle korvausvelvollisuuden).

Kolmantena rajoitussäännösten toteutustapana on sopimuslisenssi, joka on erityinen tekijänoikeuslaissa esiintyvä oikeudellinen konstruktio. Sopimuslisenssin tekijänoikeutta rajoittava vaikutus ilmenee siten, että se laajentaa tekijänoikeuden yhteisvalvontajärjestön antaman rajatun käyttöluvan (lisenssin) koskemaan myös sellaisten oikeudenhaltijoiden teoksia, joita luvan myöntävä järjestö ei edusta. Sopimuslisenssin perustana on tarve järjestää oikeudellisesti tyydyttävällä tavalla sellaiset suojatun aineiston massakäyttötilanteet, joissa kaikkien tekijöiden tavoittaminen ja lupien yksilöllinen hankkiminen ei olisi lainkaan tai olisi vain suhteettomien ponnistuksien mahdollista. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 102-104).

Rajoituksista puhuminen ohjaa ajatukset suppean tulkinnan suuntaan, mutta voidaan epäillä onko tarpeen soveltaa samaa tulkintalinjaa erilaisten ja eri aikoina syntyneiden rajoitussäännösten kohdalla. Monet rajoituksista ovat perusteltavissa perusoikeusnäkökulmasta, jolloin lainsäätäjän tavoite säännöksiä laatiessaan olisi tasapainottaa perustuslain 15 §:n mukaan kuuluva omaisuuden suoja ja käyttäjien perusoikeudet. Kahden perustellun tulkintaratkaisun tilanteessa etusija on annettava perusoikeusmyönteiselle tulkinnalle. (Haarman 2014, 95).

Seuraavaksi esittelen osan rajoitussäännöksistä.

3.1 Teoksen kappaleiden valmistaminen yksityiseen käyttöön

Julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöönsä varten. Siten valmistettua kappaletta ei ole lupa käyttää muuhun tarkoitukseen.

Kappaleen valmistamisen valmistuttajan yksityistä käyttöä varten saa myös antaa ulkopuolisen suoritettavaksi. Mitä TekijäL 12 §:n 2 momentissa säädetään, ei koske sävellysteoksen, elokuvateoksen, käyttöesineen tai kuvanveistoksen kappaleen valmistamista eikä muun taideteoksen jäljentämistä taiteellisin menetelmin.

Pykälän 12 säännökset eivät koske tietokoneella luettavassa muodossa olevaa tietokoneohjelmaa, tietokoneella luettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamista tällaisessa muodossa olevasta tietokannasta eivätkä rakennusteoksen valmistamista.

Yksityistä kopiointia koskeva rajoitus on täysi rajoitus, jolloin teoksen kopioiminen on sallittua ilman oikeudenhaltijan lupaa eikä käyttäjä ole velvollinen maksamaan oikeudenhaltijalle käytöstä korvausta. Oikeudenhaltijoille aiheutuu taloudellista haittaa siitä, että jokaiselle on sallittu oikeus valmistaa muutama kappale yksityistä käyttöä varten. Taloudellisen haitan korvaamiseksi aiemmin määrätyt hyvitysmaksut on korvattu valtion vuosittaisen budjetin kautta. Vuoden 2005 lainmuutoksessa yksityinen kopiointi laittomasta lähteestä kiellettiin. Laittomasta lähteestä kopiointi on kiellettyä ja siitä voi seurata tekijänoikeuslain 57 §:n mukainen hyvitys- ja vahingonkorvausvastuu. Muutaman kappaleen valmistaminen yksityiseen käyttöön ei ole rangaistavaa, vaan se on 56 a §:n 2

momentissa suljettu tekijänoikeusrikkomuksen ulkopuolelle. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 122).

Oikeus valmistaa kopioita yksityiseen käyttöön koskee ainoastaan julkistettuja teoksia. Julkistettu teos on saatettu yleisön saataviin luvallisesti tekijän/oikeudenhaltijan suostumuksella. Teoksen saa valmistaa ainoastaan yksityiseen käyttöön, joita ovat esimerkiksi opiskelu ja ilman kaupallisia tavoitteita tapahtuvat harrastukset. Oikeus kappaleiden valmistamiseen on vain fyysisillä henkilöillä. Lisäksi valmistusoikeus koskee vain muutamia kappaleita. Siitä esimerkkinä seuraava ratkaisu:

KKO 1987:16 (PAKINA)

Sanomalehdessä oli julkaistu pakina, jossa kärkevästi arvosteltiin muun muassa A:n omaksuma kantaa eräässä kunnan ajankohtaisessa kunnallispoliittisessa asiassa. Saattaakseen pakinan muidenkin näin arvostelun kohteeksi joutuneiden kuntalaisten tietoon A oli valmistuttanut pakinasta 20 kopiota ja levittänyt niistä suurimman osan muiden keskuuteen. Kun A:n tarkoitus oli ollut saattaa pakina useiden kuntalaisten tietoon, katsottiin, ottaen huomioon myös valmistettujen kappaleiden lukumäärä, ettei kysymyksessä ollut muutaman kappaleen valmistaminen yksityistä käyttöä varten.

Yksityiseen käyttöön tarkoitettua kappaleen voi valmistuttaa ulkopuolisella kuten kopiointipalvelulla, kunhan aloite kopioinnista tulee tilaajalta. Säännöksen nojalla ei ole sallittua, että oppilaitokset valmistaisivat opiskelijoilleen opiskelumateriaalien kopioita ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Sopimuslisenssisäännösten mukaisesti sovitulla sopimuksilla kopiointitoiminta voi olla sallittua tietyssä laajuudessa.

Tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa kirjastojen harjoittamaan kopioimispalveluun ja katsonut, ettei 12 § säännös koske kirjastoja.

TN 2006:7 KOPIOINTI KIRJASTOSSA

Lausunto koski lain 16 a §:n tulkintaa ja kysymystä siitä, miten julkisten kirjastojen asiakkaidensa toimeksiannosta tapahtuvaa teosten kopioimista on arvioitava, ja voidaanko sitä pitää lain 12 §:ssä tarkoitettuna yksityisenä kappaleen valmistamisena. Neuvosto totesi, että yksityistä käyttöä koskeva sääntely 12 §:ssä ei koske kirjastoja. Lausunto perustui siihen, että kirjastojen toimintaa sääntelevät

erityissäännökset ovat lain 16–16 e §:ssä, jotka ovat *lex specialis* suhteessa muihin rajoitussäännöksiin. Oikeus yksityisen kappaleen valmistamiseen rajattiin lausunnossa laina 12 §:ää koskevaa oikeuskäytäntöä vastaavasti yksittäisten henkilöiden omien, satunnaisluontoisten toimenpiteiden sallimiseen 12 §:n osoittamissa rajoissa.

3 momentin mukaan sävellysteosta, elokuvateosta, käyttöesineitä tai kuvanveistosta ei saa valmistuttaa toisella eikä muuta taideteosta saa jäljentää taiteellisin menetelmin. Tällä rajoituksella on tarkoitus estää sellainen tilauksesta tapahtuva jäljennöstoiminta, josta olisi kyseisten teoslajien kohdalla erityistä haittaa ja joka joidenkin teosten kohdalla voisi ratkaisevasti vähentää taiteilijan itsensä valmistaman kappaleen arvoa.

Tietokoneohjelmien ja tietokantojen osalta säännös niiden kopiointia koskien perustuu EU-tietokantadirektiiviin TekijäL 12 §:n 4 momentin erityissäännökseen. Tietokoneella luettavassa muodossa oleva ohjelma on kokonaan jätetty yksityistä käyttöä koskevan säännöksen ulkopuolelle. Tietokoneohjelman kopiointi yksityiseenkin käyttöön kuuluu tekijänoikeuden yksityiseen piiriin ja on kielletty. Tietokantadirektiiviä voimaan saattamassa yksityistä käyttöä koskevan poikkeuksen piiristä poistettiin Suomessa laista digitaalisen tietokannan digitaalinen kopiointi. Tekijänoikeuslain mukaan on siis sallittua muussa kuin digitaalisessa olevan tietokannan muuttaminen digitaaliseen muotoon, esimerkiksi skannaamalla tietokanta tai ei-digitaalisen kopion valmistaminen sähköisestä muodossa olevasta tietokannasta, esimerkiksi tulosteen valmistaminen sähköisestä tietokannasta. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 127).

3.2 Valokopiointi

Sillä, joka on lukuisia tietyn alan suomalaisia tekijöitä edustavalta järjestöltä saanut luvan valokopioimalla tai vastaavin menetelmin valmistaa julkaisuista teoksista kappaleita, on oikeus tällaisin menetelmin valmistaa kappaleita sellaisistakin saman alan julkaisusta teoksesta, jonka tekijää järjestö ei edusta. Kappaleita valmistettaessa on tällöin noudatettava luvassa määrättyjä ehtoja.

Julkistetun teoksen valokopiointi on yksi teosten massakäytön tilanteista, joita varten sopimuslissensijärjestelmä on synnytetty. Valokopiointi edustaa sellaista massakäytön

tilannetta, jossa yksilöllinen ja teoskohtainen käyttöoikeuden myöntäminen on käytännössä lähes mahdotonta.

Valokopiointia valvova järjestö on vuonna 1978 perustettu tekijöiden ja kustantajien yhteinen tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry, joka hallinnoi ja valvoo valokopioitavien teosten jälkihyödyntämistä teosten massakäyttötilanteissa. Se kerää käyttökorvauksia valokopiointiluvan saaneilta yrityksiltä, kunnilta, valtiolta, oppilaitoksilta, yliopistoilta ja muilta luvanhaltijoilta ja tilittää saadut korvaukset.

3.3 Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa

Julkistetusta teoksesta saa sopimuslisenssin nojalla, siten kuin 26 §:ssä säädetään, valmistaa kappaleita opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa käytettäväksi ja käyttää niitä mainitussa tarkoituksessa yleisölle välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä. Mitä tässä momentissa säädetään, ei koske kappaleen valmistamista valokopioimalla tai vastaavin menetelmin.

Opetustoiminnassa saa äänen tai kuvan suoran talteenottamisen avulla valmistaa kappaleita opettajan tai oppilaan esittämästä julkistetusta teoksesta opetustoiminnassa tilapäisesti käytettäväksi. Siten valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen. Ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen saadaan ottaa osia julkistetusta teoksesta tai, jos teos ei ole laaja, koko teos.

Mitä 1 momentissa säädetään muun kuin radiossa tai televisiossa lähetetyn teoksen osalta, ei koske teosta, jonka tekijä on kieltänyt kappaleen valmistamisen tai teoksen välittämisen.

Opetustoimintaan liittyvät kiinteästi sopimuslisenssien käyttöön, joita hallinnoivat Opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymät järjestöt, jotka edustavat lukuisia asianomaisen alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä. Sopimuslisenssien avulla oppi- ja tutkimuslaitokset voivat saada keskitetysti sopimalla oikeuden suojattujen aineistojen käyttöön, jota koskevien yksittäisten sopimusten tekeminen olisi hankalaa. Vuoden 2005 lainmuutoksen yhteydessä 14 §:n mukaisen sopimuslisenssin soveltaminen avattiin kaikelle ai-

neistolle lähteestä ja käyttötavasta riippumatta (Harenko, Niiranen & Tarkela 2014, 137).

Verkko-opetuksen lisääntyessä voidaan hyödyntää avoimia tai vapaita sisältöjä. Avointen sisältöjen käyttö on mahdollista, joiden tekijä on avannut osan yksinoikeuksistaan muille ja antaa siten mahdollisuuden hyödyntää teostaan laajemmin kuin tekijänoikeuslaki muuten sallisi (Toikkanen & Oksanen 2011, 99). Toikkanen ja Oksanen suosittelevat käytettäväksi Creative Commons eli CC – lisenssejä kaikkien avointen sisältöjen julkaisussa, poislukien avointen ohjelmistojen julkaisu, sillä niille on omia lisenssejään (Toikkanen & Oksanen 2011, 105).

3.4 Siteeraus- eli lainausoikeus

Siteeraus- eli lainausoikeudesta säädetään TekijäL 22 §:ssä ”Julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa”.

Siteerausoikeus koskee kaikkia teoslajeja ja on tekijän yksinoikeuden rajoitus. Perusedellytykset on lueteltu yllä ja ensimmäinen koskee julkistettuja teoksia. Hyvän tavan mukaisuus edellyttää lainauksella olevan asiallisen yhteyden siteeraajan teokseen. Tällöin siteerausfunktio eli sen tarkoitus täyttyy. Lisäksi tekijän nimi on ilmoitettava lain vaatimalla tavalla, ja lähteestä käytävä ilmi tarvittavat tiedot hyvän tavan mukaisesti.

KKO 1971 II 44 LAPUALAISOOPPERA

Korkeimman oikeuden päätös valitukseen. A on pyytänyt että, koska lain soveltamisen kannalta samanlaisissa tapauksissa oli tärkeää saattaa juttu Korkeimman oikeuden tutkittavaksi, hänelle oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 kohdan nojalla myönnettäisiin lupa hakea muutosta hovioikeuden päätökseen, lupahakemuksensa sisällyttänyt muutoksenhakemuksen. Hakemuksen johdosta ovat virallinen syyttäjä ja vakinaisesta palveluksesta eronnut kapteeni B antaneet heiltä vaaditut vastaukset.

Korkein oikeus on, myöntäen esitetystä syyistä muutoksenhakuluvan, tutkinut jutun ja katsoo selvitetyn, että A on kysymyksessä olevassa teoksessaan pannut B-nimisen henkilön ja vähäisemmässä määrin eräät muutkin henkilöt niin sano-

tun lapuanliikkeen kannattajina esittämään vuorosanoja, jotka, eräitä merkityksistömiä sanonnan muutoksia lukuun ottamatta, ovat lainauksia B puheena olevasta teoksesta, ja että lainauksia on kaikkiaan otettu syytteessä mainitussa laajuudessa ilman B:n lupaa ja lähdeosteista mainitsematta. Koska kuitenkin A:n teosta on pidettävä uutena ja itsenäisenä teoksena, joka kaunokirjallisuuteen luettavana teoksena näytelmänä kuuluu toiseen kirjallisuuden lajiin kuin B:n muistelmaan tai reportaasin luonteinen teos, ja kun ensiksi mainitun teoksen tarkoituksena on katsottava olevan saattaa se aatteellinen ja yhteiskunnallinen näkemys, joka ilmenee B:n teoksesta, arvostelun kohteeksi eikä A:n, huomioon ottaen myös sanottujen teosten kirjallisen lajin erilaisuus, ole katsottava ottaneen lainauksia laajemmalti kuin mainittu tarkoitus on edellyttänyt, niin ja kun sitä, ettei A ole maininnut sanottua lähdeosteista, ei lainaamisen tarkoituksena edellä selostetun lainausten pääasiallisen käyttötavan vuoksi voida pitää hyvän tavan vastaisena eikä lainaamista muutoinkaan B:n tekijänoikeutta loukkaavana. Korkein oikeus harkitsee oikeaksi, kumoten hovioikeuden päätöksen, hylätä syytteen ja vapauttaa A:n hänelle tuomitusta rangaistuksesta ja korvausvelvollisuudesta. Tätä kaikki asianosaiset noudattakoot. (Karhu, Kukkonen, Liedes & Nilsson 2001, 57).

3.5 Teoskappaleen näyttäminen

Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, kappaletta saadaan käyttää teoksen näyttämisen julkisesti.

Säännöksen tarkoituksena on rajoittaa tekijä yksinomaista oikeutta määrätä luomansa alkuperäiskappaleen tai jäljennöksen käytöstä ja sitä voidaan soveltaa erityisesti taideteosten kappaleisiin niiden myymisen ja lahjoituksen jälkeen. Tällöin oikeudenhaltijan oikeus määrätä alkuperäisen taideteoksen näyttämisestä raukeaa ja taideteoksen uusi omistaja voi näyttää teosta muille. Uudella omistajalla ei kuitenkaan ole oikeutta valmistaa teoksesta uusia kappaleita.

3.6 Teoksen sisällyttäminen uutislähetykseen

Toisinnettaessa päivätapahtumaa radio- ja televisiolähetyksessä tai elokuvana saadaan päivätapahtumassa näkyvä ja kuuluva teos sisällyttää toisinnokseen tiedotustarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Käytettäessä lyhyitä otteita televisiolähetyksestä 48 §:n 5 momentin mukaisesti yleisöä suuresti kiinnostavasta tapahtumasta tehtäviä uutisraportteja varten saadaan lähetykseen sisältyvä teos sisällyttää uutisraporttiin.

Säännös koskee radio- ja televisiotoimintaa, jotka voivat harjoittaa lähetystoimintaa ilman, että on erikseen selvitettävä lähetyksessä näkyvän tai kuuluvan teoksen oikeudenhaltija. Televisiossa esitettävän henkilöhaastattelun taustalla voi näkyä rakennus, veistos taulu tai muu taideteos, joiden toisintaminen edellyttäisi ilman 25 b §:n rajoitussäännöstä oikeudenhaltijan luvan.

4 Tekijänoikeusloukkauksen rikosoikeudelliset seuraamukset

Immateriaalioikeudet ovat luonteeltaan kielto-oikeuksia. Tästä aiheutuu myös se, että mikäli joku loukkaa jotakin immateriaalioikeutta, tuomioistuimien voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta tekoa. Seuraamus on tehokas, koska yritystoiminnassa se tarkoittaa, että jokin osa toiminnasta tai toiminta keskeytyy.

Kiellon lisäksi immateriaalioikeuksien loukkauksista saattaa seurata rikosoikeudellisia seuraamuksia ja/tai erityyppisiä taloudellisia seuraamuksia. Käytännössä muiden kuin tavaramerkin ja tekijänoikeuden loukkauksesta harvoin on rikosoikeudellisia seuraamuksia. (Pihlajarinne 2015, 155-156).

4.1 Tekijänoikeusrikos

Tekijänoikeusrikosta koskevat säännökset siirrettiin rikoslakiin rikoslain uudistuksen yhteydessä. TekijäL 56 §:n mukaan tekijänoikeusrikoksen rangaistus säädetään Rikoslain 49 luvun 1 §:ssä, teknisen suojauksen kiertämisestä luvun 3§:ssä, teknisen suojauksen kiertämiskeinorikoksesta luvun 4 §:ssä ja oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen loukkauksrikoksesta luvun 5 §:ssä.

Tekijänoikeuslainsäädännön tarkoituksena on suojata luovan työn tekijöiden ja suojattujen aineistojen tuottajien oikeutta saada määrätä suojattujen aineistojen käytöstä. Taloudellisten oikeuksien ohella tekijänoikeus suojaa tekijöiden moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeuteen liittyy välillisesti yhteiskunnan kulttuuri- ja sivistyssetujen suojaamisen tarve. (Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 576).

Tekijänoikeusrikos rikoslain 1 §:n määritelmän mukaan on seuraava. Joka ansiotarkoituksessa tekijänoikeuslain säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa toisen oikeutta

1. kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen
2. kirjallisen tai taiteellisen teoksen taikka kansanperinteen esitykseen
3. äänilevyyn tai muuhun laitteeseen, jolle on tallennettu ääntä
4. filmiin tai muuhun laitteeseen, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa
5. radio- tai televisiolähetykseen
6. luetteloon, taulukkoon, ohjelmaan tai muuhun sellaiseen tekijänoikeuslaissa tarkoitettuun työhön, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai tietokantaan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, taikka
7. valokuvaan, on tuomittava tekijänoikeusrikoksesta sakkoon tai enintään vankeuteen kahdeksi vuodeksi,

Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan myös se, joka ansiotarkoituksessa ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, tuo maahan yleisölle levitettäväksi tai Suomen alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi ulkomailla valmistetun tai jäljennetyn 1 momentissa tarkoitettun teoksen

tai valokuvan kappaleen taikka äänilevyn, filmin tai muun laitteen, jolle on tallennettu ääntä tai liikkuvaa kuvaa, taikka luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, taikka tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, ja jonka hän tietää valmistetuksi tai jäljennetyksi sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen tai jäljentäminen Suomessa tehtynä olisi ollut rangaistavaa 1 momentin tai tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan.

Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan myös se, joka tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla loukkaa toisen oikeutta 1 momentissa mainittuihin suojan kohteisiin siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle.

Säännöksessä tarkoitetun tekijänoikeuden loukkauksen voi periaatteessa muodostaa myös tekijän tai esittävän taiteilijan moraalisten oikeuksien loukkaus, mutta käytännössä tekijänoikeusrikoksen tunnusmerkistön kaikkien edellytysten, ansiotarkoituksen ja huomattavan haitan tai vahingon oikeudenhaltijalle sekä taloudellisten oikeuksien loukkauksen on täytyttävä.

Seuraavassa on esimerkki Korkeimman oikeuden ratkaisusta.

KKO 1999:115

A oli luonut järjestelmän, joka oli tehnyt mahdolliseksi sen, että järjestelmän käyttäjät olivat voineet kopioida luvottomasti tietokoneohjelmia koneelta toiselle. A oli antanut yksityiskohtaisia ohjeita ja käskyjä ohjelmien tuomisesta ja viemisestä sekä valvonut ohjeiden noudattamista. A oli myös itse tuonut laittomia ohjelmia koneeseen. Lisäksi A oli kopioinut kaikki takavarikossa löytyneet yhtiöiden tekijänoikeudellisesti suojatut 443 ohjelmaa koneen kovalevyltä DAT-nauhalle ja siirtänyt näitä ohjelmia takaisin koneen kovalevylle siinä tapauksessa, että joku käyttäjistä oli pyytänyt kovalevyltä nauhalle tallennettua ohjelmaa. A:n toiminta oli ollut edellä kerrotuin tavoin niin aktiivista, että hän oli osallistunut tekijänä tietokoneohjelmien levittämiseen tekijänoikeuslain tarkoittamassa mielessä. Hän oli myös luvottomasti valmistanut kopioita tietokoneohjelmista kopioidamalla aktiivisesti itse ohjelmia tietokoneeseen ja siirtämällä toisten tuomia ohjelmia tietokoneen kovalevyltä nauhalle. Tällainen kopiointi ei ollut välttämätöntä järjestelmän kannalta. Korkein oikeus totesi, että A oli edellä ker-

rotuin tavoin loukannut asianomistajayhtiöiden oikeuksia teoksina pidettäviin tietokoneohjelmistoihinsa valmistamalla ohjelmistoista kappaleita sekä saattamalla ohjelmistoja yleisöön saataviin tekijänoikeuslain säännösten vastaisesti. Teot, jotka olivat tapahtuneet A:n tätä tarkoitusta varten rakentamassa, syytteessä mainitun ajan lähes yhtäjaksoisesti toimineessa järjestelmässä, muodostivat sellaisen yhtenäisen ajallisen ja asiallisen kokonaisuuden, että niitä oli huolimatta niiden lukumäärästä ja kohdistumisesta osaksi eri asianomistajiin pidettävä yhtenä eikä useampana rikoksena.

Piratismen lisääntyessä tuoteväärennösten ja piraattituotteiden maahantuonti on lisääntynyt. Tuoteväärennös tai piraattituote loukkaa tekijänoikeuden haltijaa ja aiheuttaa heille haittaa, koska heiltä jää saamatta korvauksia. Lisäksi piratismi aiheuttaa markkinahäiriötä ja voi vaikuttaa markkinoilla olevien laillisten tuotteiden hintoihin. Myös julkisyhteisöille tulee taloudellisia menetyksiä, koska laittomien tuotteiden valmistajat ja jakelijat eivät yleensä ilmoita laittomasta toiminnasta saatavia tuloja verotukseen.

Tavaroiden maahanpääsy on mahdollista pysäyttää EU:n ulkorajalle tuoteväärennösasetuksen mukaisesti (Neuvoston asetus (EY) N:o 1383/2003). Oikeudenloukkaus ja mahdolliset korvaukset käsitellään kansallisten säännösten mukaisesti.

KKO 2001:41

Käräjäoikeus oli katsonut virallisen syyttäjän syytteessä selvitetyn, että A oli 26.10.1996 Virolahdella tultuaan Venäjältä Suomeen Vaalimaan tulliaseman kautta tuonut Suomeen 123 cd-levyä tietoisena siitä, että levyt oli jäljennetty olosuhteissa ja että jäljentäminen Suomessa tehtynä olisi ollut rangaistavaa tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan. Koska tuonti oli tapahtunut ansiotarkoituksessa ja levyjä oli ollut 123, teko oli ollut omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tekijänoikeudet teoksiin omaaville henkilöille. Käräjäoikeus tuomitsi A:n tekijänoikeusrikoksesta. Hovioikeus ja korkein oikeus pysyttivät tuomion. Ylemmissä oikeusasteissa asiaa käsiteltiin lähinnä hyvitys- ja korvausvastuun osalta.

4.2 Teknisen suojauksen kiertäminen

Joka tekijänoikeuslain 50 a §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa, kiertää teoksen suojana olevan tehokkaan teknisen toimenpiteen, on tuomittava teknisen suojauksen kiertämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Säännöksen tarkoituksena on kieltää nimenomaan sellainen tekninen kiertäminen, jonka tarkoituksena on tehdä mahdolliseksi tekijänoikeuslain vastainen käyttö. Kiertämisrikkoksen rangaistavuuden edellytyksenä on tekijän tahallisuus. Lisäksi edellytetään, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa. Teon rangaistavuus ei edellytä todellisen vahingon tai konkreettisen vaaran syntymistä, vaan rangaistavuuden edellytykseksi riittää, että teko on sellainen, että se on omiaan johtamaan tunnusmerkistössä mainittujen vahingollisten seurausten syntymiseen. Rangaistavuuden piiriin kuuluvat siten myös ne toimet, jotka merkitsevät jo oikeudenloukkausta, mutta jotka eivät ole edenneet vielä niin pitkälle, että oikeudenhaltijat olisivat kärsineet vahinkoa. Rikoksen tekijä on esimerkiksi purkanut teknisen suojauksen suuresta määrästä aineistoa, muttei vielä ole levittänyt aineiston kappaleita tai levittänyt aineistoa yleisölle (Harenko, Niiranen & Tarkela 2014, 608-609).

4.3 Teknisen suojauksen kiertämisrikos

Joka tekijänoikeuslain 50 b §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa, valmistaa tai tuo maahan yleisölle levittämistä varten, levittää yleisölle, myy, vuokraa, mainostaa myyntiä tai vuokrausta taikka pitää hallussa kaupallisessa tarkoituksessa sellaisia laitteita, tuotteita tai osia, jotka mahdollistavat suojatun teoksen suojana olevan tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen tai helpottavat sitä, taikka tarjoaa kiertämisen mahdollistavia tai sitä helpottavia palveluja, on tuomittava teknisen suojauksen kiertämiskeinorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rangaistavuuden edellytyksenä on, että purkuvälineiden tai purkupalveluiden tarjoaminen on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa. Konkreettisen haitan tai vahingon syntymistä ei edellytetä vaan haitan tai vahingon vaara on riittävää. Esimer-

kiksi dvd-levyjen teknisen suojauksen purkuvälineen asettaminen avoimeen tietoverkkoon, kuten internetiin, yleisön saataville voi täyttää teknisen suojauksen kiertämiskeinon rikoksen tunnusmerkistön. Rangaistavuudelta ei edellytetä, että joku käyttäisi purkuvälineitä tai – palveluita. Rikoksella ei siis välttämättä ole asianomistajaa. Sen vuoksi virallisella syyttäjällä on syyteoikeus säännöksessä mainitusta rikoksesta ilman asianomistajan rikosilmoitusta (Harenko, Niiranen & Tarkela 2014, 610-611).

4.4 Oikeuksien sähköisten hallintatietojen loukkausrikos

Joka tekijänoikeuslain 50 d §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa,

- 1) poistaa tai muuttaa oikeuksien sähköisiä hallinnointitietoja, joilla tunnistetaan teos, tekijä tai oikeuksien muu haltija taikka jotka ovat tietojen teoksen käyttöehdoista, taikka
- 2) levittää yleisölle tai tuo maahan yleisölle levittämistä varten teoksen kappaleen tai välittää yleisölle teoksen siten, että 1 kohdassa tarkoitetut tiedot on luvatta poistettu tai että niitä on luvatta muutettu

on tuomittava oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen loukkausrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jos tekijä tietää, että hänen tekonsa aiheuttaa, mahdollistaa tai salaa tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien loukkauksen tai helpottaa loukkausta.

Oikeuksien sähköisillä hallinnointitiedoilla tarkoitetaan tekijän tai muun oikeudenhaltijan sekä teoksen tunnistamistietoja ja teoksen käyttöehtoja. Tunnistamistietoja ovat myös hallinnointitietoja kuvaavat erilaiset koodit. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että tekijä tietää, että hänen tekonsa aiheuttaa, mahdollistaa tai salaa tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien loukkauksen tai helpottaa loukkausta. Tekijän on tiedettävä, että tiedot koskevat tekijänoikeuslain mukaan suojattuja aineistoja ja että tietojen poistaminen tai muuttaminen myötävaikuttaa luvattomaan aineistojen käyttöön (Harenko, Niiranen & Tarkela 2014, 612-613).

4.5 Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä rikoslain 49 luvun 1-3 tai 5 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi tai erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Virallinen syyttäjä voi pääsääntöisesti nostaa edellä mainituista rikoksista syytteen vain, mikäli asianomistaja on ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi. Käytännössä asianomistaja tekee rikosilmoituksen poliisille, minkä jälkeen poliisi suorittaa esitutkinnan ja vie asian edelleen syyttäjälle syyteharkintaan.

4.6 Tekijänoikeusrikkomus

Tekijänoikeusrikkomuksen tekemuotoja on TekijäL 56 a §:n mukaan kolme. Sitä, joka

1. tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta valmistaa teoksesta kappaleen tai saattaa teoksen yleisön saataviin tämän lain säännösten vastaisesti tai rikkoo 3 §:n säännöksiä moraalisisista oikeuksista
2. muuten rikkoo sellaista tämän lain säännöstä, jolla suojataan tekijänoikeutta, taikka toimii vastoin 41 §:n 2 momentin nojalla annettua määräystä, 51 § tai 52 §:n säännöstä taikka 53 §:n 1 momentissa tai 54 b §:n 1 momentissa tarkoitettua kieltoa
3. tuo maahan tai Suomen alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi teoksen kappaleita, joiden hän tietää tai joita hänellä on ollut perusteltua syytä epäillä valmistetuksi ulkomailla sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen Suomessa olisi ollut rangaistavaa tämän lain mukaan, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna tekijänoikeusrikkoksena, tekijänoikeusrikkomuksesta sakkoon.

Tekijänoikeusrikkomuksena ei pidetä muutaman kappaleen valmistamista yksityistä käyttöä varten sellaisesta tietokoneella luettavassa muodossa olevasta tietokoneohjelmasta tai tietokannasta, joka on julkaistu taikka jonka kappaleita on tekijän tai tietokannan valmistajan luvalla myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, taikka teoksesta 11 §:n 5 momentin vastaisesti.

Pykälä koskee tekijänoikeusrikkomuksia, joita kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä siten, että rikoslain säännökset olisivat sovellettavissa. Vakavia piratismitapa-

uksia lukuun ottamatta valtaosa tekijänoikeuden loukkauksista rangaistaan käytännössä tekijänoikeusrikkomuksina.

KKO 2010:47 FINREACTOR

Vastaajat olivat ylläpitäneet internetissä Finreactor -tiedostojenjakoverkko, jossa tiedostojen levittämiseen ja kopioimiseen liittyvät toimet oli hajautettu ylläpitäjien ja käyttäjien kesken. Tiedostojenjakoverkon ytimenä toimi vastaajien ylläpitämä palvelin, jossa oli tietoja mm. jaettavina olevista sisältötiedoista ja niiden osoitteista. Verkon käyttäjät kopioivat itse sisältötiedostoja suoraan toistensa tietokoneilta sekä samanaikaisesti jakoivat omalta tietokoneeltaan tiedostoja toisille käyttäjille. Käyttäjät olivat voineet ladata tietokoneilleen tekijänoikeuden suojaamia teoksia sisältäviä tiedostoja ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Vastaajien katsottiin syyllistyneen toimintansa aktiivisuudesta riippuen joko tekijänoikeusrikkomukseen tai avunantoon tekijänoikeusrikkomukseen.

Tekijän moraalisten oikeuksien loukkaamisesta on kyse, jos tekijän nimeä ei ilmoiteta teoksen yhteydessä, vaikka hyvä tapa sitä edellyttää. Tällöin on kysymys isyysoikeuden loukkaamisesta.

KKO 2005:92 ISYYSOIKEUS

Taitelija Eija-Riitta Kantola oli tehnyt levy-yhtiö A:n kanssa taiteilijasopimuksen, jonka mukaan yhtiöllä oli oikeus käyttää Eija-Riitta Kantolan esitysten äänitteissä taiteilijan nimeä tai taiteilijanimeä Eijariitta. Sitten Eija-Riitta Kantola oli tullut tunnetuksi uudella taiteilijanimellä Eija Kantola, jota ei ollut mainittu Kantolan ja A:n välisessä sopimuksessa. Levy-yhtiö B, jolle Kantolan oikeudet olivat siirtyneet A:lta, käytti vanhoista alkuperäisnauhoituksista valmistamistaan äänitteissä Kantolan uutta taiteilijanimeä Eija Kantola. Menettelyn katsottiin loukkaavan taiteilijasopimusta ja taiteilijan tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaista isyysoikeutta.

4.7 Teknisen suojauksen kiertämisrikos

Immateriaaliloukkausten taloudelliset seuraamukset jaetaan kahteen luokkaan:

1. korvaukset hyväksikäytöstä (käyttökorvaus, hyvitys)
2. vahingonkorvaukset (haitta, kärsimys, menetys tai vahinko).

Korvausvelvollisuus edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta. Tekijänoikeuslain mukaan loukkaajan on aina suoritettava kohtuullinen hyvitys, vaikka hän olisi tekoa tehdessään ollut vilpittömässä mielessä eli ei olisi tiennyt loukkaavansa toisen tekijänoikeutta. Mikäli loukkaajan on tehnyt tekonsa tahallaan tai tuottamuksellisesti, hänen on lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä. Korvausta voi joutua suorittamaan myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. (Pihlajarinne 2014, 159-160).

Seuraavassa korkeimman oikeuden tapauksessa oli kysymys taidevääreännösten myymisestä.

KKO 2007:63 TAIDEVÄÄRENNÖS

Kyseessä oli A:n ja B:n vilpittömässä mielessä hankkimien taiteilija Aimo Kanervan teosten taidevääreännösten jälleenmyynnistä. Korkein oikeus totesi, että A ja B olivat hankkineet taulut aikomuksenaan myydä ne ansiotarkoituksessa edelleen. He eivät tieneet, että taulut olivat Aimo Kanervan tekijänoikeutta loukaten valmistettuja ja yleisön saataville saatettuja taidevääreännöksiä. A:n ja B:n ei voitu heidän oman kaupanvastuunsa vuoksi katsoa hyötyneen teosten käyttämisestä. Vääreännösten osalta tekijänoikeuden loukkaus kohdistui olennaiselta osin tekijänoikeuslain 3 §:ssä tarkoitettuihin moraalisiin oikeuksiin, jolta osin oikeutta hyvitykseen ei ole. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen korkein oikeus katsoi, että A ja B olivat velvolliset maksamaan Aimo Kanervan oikeudenomistajille hyvitystä, mutta hyvityksen määrä ei voinut olla korkea. Korkein oikeus arvioi hyvityksen määräksi 50 euroa taululta.

Hyvityksen määrää arvioidessaan korkein oikeus totesi, että vertailukohdaksi sopivaa teoksen lainamukaisen käytön kustannuksia osoittavaa käyttökorvausta ei ollut.

5 Pohdinta

Tekijänoikeuslain tarkoituksena on suojata oikeudenhaltijan oikeuksia ja hänen niistä saatavaan taloudelliseen hyötyyn, mutta samalla mahdollistaa rajoitussäännösten mukainen käyttö. Tekijänoikeuden käyttöön liittyvät kiistat liittyvät siihen, mikä taho voi omistaa tekijänoikeuden, kuka sen alaista materiaalia saa käyttää ja miten tai kenelle siitä koitua taloudellinen hyöty kuuluu. Yhä useammin työelämässä käytetään menetelmiä, sisältöjä, prosessia ja ohjelmia, joissa hyödynnetään tekijänoikeudella suojattuja tuotoksia. Lisäksi työsuhteissa luodaan esimerkiksi uusia teoksia, joiden oikeuksien hallinnasta voi syntyä epäselvyyksiä. Teoksien arvo syntyy yleensä vasta tekijän ja yleisön vuorovaikutuksessa.

Tekijänoikeuslainsäädäntö pohjautuu eri maissa erilaisiin lähtökohtiin ja kansainväliset sopimukset sisällytetään kansalliseen lainsäädäntöön. Kansainvälisten sopimusten kautta tavoitellaan vastavuoroisuutta eri maiden välillä sekä lainsäädännön yhtenäistämistä. Tekijänoikeuslain tulkinta on yleensä lain suppeaa tulkintaa ja tekijänoikeuslaki vaikeaselkoinen. Lisäksi tekijänoikeustapauksia ylemmissä oikeusasteissa on suhteellisen vähän ja monet tunnetuimmista tapauksista ovat vuosikymmenten takaa.

Rikosoikeudellisten seuraamusten osalta useimmat tekijänoikeuden loukkauksista ovat rikkomuksia, mikä sinänsä on hyvä suuntaus lievempiin loukkauksiin. Koska asianomistajan on tehtävä rikosilmoitus ja syyttäjää voi joissain tapauksissa vaatia syytettävä tärkeän yleisen edun nimissä, herää kysymys miten paljon loukkauksista jää selvittämättä.

Opinnäytetyön laatiminen on ollut haastavaa oman toimintani takia, koska siirryin heti takaisin työhöni suoritettuani muut opintojaksot. Pitkä tauko aloittaa työ uudestaan on vaatinut asioiden mieleen palauttamista monessa suhteessa. Lisäksi koen, että tekijänoikeuslainsäädännön vaikeaselkoisuus ja lähdeaineiston hankkiminen on ollut hankalaa niiden vähäisyyden vuoksi. Opinnäytetyön aihetta valitessa minulla ei ollut selvää kuvaa tekijänoikeuksista, mutta koen että kiinnostukseni aiheeseen on kasvanut työn edetessä. Tekijänoikeudet turvaavat luovan työn myötä syntyvien teosten oikeudet niiden haltijoille. Nykyisin tekijänoikeudet liittyvät kiinteästi taloudellisiin oikeuksiin, erilai-

siin tuotteisiin ja kaupallisuuteen enemmän kuin taiteiden sivistyksellisten arvojen turvaajana.

Tekijänoikeus aiheena sisältää lukuisia mahdollisuuksia tutkia sen historiaa, kansainvälistä tekijänoikeuslainsäädäntöä ja eroavaisuuksia eri maissa, tekijänoikeuden loukkausten oikeustapauksia eri maissa sekä hyvitys- ja korvauksia ja menettämisseuraamuksia.

Lähteet

- Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki, GPS Group
- Haarman, P-L & Mansala, M-L. 2002. Immateriaalioikeuden lakikirja. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus
- Haarman, P-L.2005. Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki: Talentum
- Haarman, P-L.2001. Immateriaalioikeuden oppikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Haarman, P-L. 2012. Immateriaalioikeuden perusteet. Helsinki: Talentum
- Haarman, P-L.2014. Immateriaalioikeus. Helsinki: Talentum Media Oy
- Harenko, K., Niiranen, V. & Tarkela, P. 2006. Porvoo: WS Bookwell Oy
- Harenko, K., Niiranen, V. & Tarkela, P.2016. Helsinki: BALTO Print Liettua
- Helsingin Sanomat. Hallamaa, L, 30.6.2018. Hankala Halkola
- Helsingin Sanomat. Nousiainen, A.6.5.2018. Luostarissa rahastettiin taiteella
- Helsingin Sanomat. Kerkelä, L. 30.8.2019. Taideväärennöksistä vaaditaan vankeutta
- Helsingin Sanomat. Majander, A. 5.8.2018. Salaisuus nimeltä Sara Hildén
- Helsingin Sanomat. Turunen, J.10.8.2018. EU-tuomioistuin. Tekijänoikeuspäätös hämentää EU-maissa
- Helsingin Sanomat. Tervonen, T.5.7.2018. Kiistelty tekijänoikeusdirektiivi etenee
- Helsingin Sanomat. Halminen, L.13.9.2018. EU kannattaa uutta tekijänoikeusdirektiiviä
- Helsingin Sanomat. Harju, J. 1.11.2018. Kymmenelle vankeustuomio väärennösten välittämisestä
- Helsingin Sanomat. Kerkelä, L.12.7.2018. Taideväärennöksien myyjille vankeutta
- Helsingin Sanomat. Lehtinen, T.23.9.2019. Piratismi on arkipäivää suomalaiskouluissa
- Helsingin Sanomat. Nousiainen, A. helmikuu 2017 N:ro 539. Tuntematon mestari.
- Helsingin Sanomat. Kerkelä, L.4.4.2020. Tulosteita myytiin aitoina koevedoksina.
- Helsingin Sanomat. Gustafsson, M. 15.4.2020. Hovioikeus antoi tuomion taulukauppoista
- Helsingin Sanomat. Tiikkaja, S. 5.11.2020. Väärennetyn taiteen kauppiaille vankeutta
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum
- Hyyrynen, O., Oesch, R. & Heiskanen, H.2009. Vantaa: Hansaprint Direct Oy
- Karjalainen 8.5.2018. Jääskeläinen, V. & Martikainen, J. Luostarin kannalta ikävää. Taidemyynti: Osaa Valamossa pidetyn näyttelyn teoksista epäillään väärennetyiksi
- Karjalainen 4.4.2020. Tenhunen, A. Väärennetyt taulut tuomittiin valtiolle
- Karhu, K-R., Kukkonen, J., Liedes, J. & Nilsson, T.2001. Tekijänoikeustapaukset ylemmissä oikeusasteissa vuosina 1932–2000. Helsinki: Frenckellin Kirjapaino Oy
- Karo, M., Lavapuro, J. & Mylly, T.2007. Tekemisen vapaus luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. Helsinki: Hakapaino Oy
- Kivistö, M. 2016. Tekijänoikeus omaisuutena. Helsinki: Nord Print Ab
- Lilja, A-L. & Mansala, M-L.1998. Tekijänoikeusneuvoston lausunnot 1986-1987 Jyväskylä: Gummerus Oy Kirjapaino
- Niiranen, V. & Tarkela, P. 1998. Tekijänoikeuden tietosanakirja. Porvoo: WSOY Opetusministeriö. Opetusministeriön työryhmien muistioita 13:1998.
- Pihlajarinne, T. 2014. Johdatus immateriaalioikeuteen. Helsinki: Unigrafia Oy
- Lausuntoyhteenveto- Ehdotus tekijänoikeusalan tietoyhteiskuntadirektiiviksi KOM(97) 628 lopull.
- Rumpunen, R. & Seppälä, J. 2004. Väärää taidetta. Vammala: Vammalan kirjapaino
- Rumpunen, R. & Seppälä, J. 2017. Huijarit taidemaailmassa. Tallinna: Pakett AS

- Sorvari, K. 2007. Tekijänoikeuden loukkaus. Juva: WS Bookwell Oy
- Tammilehto, T. 2012. Oikeusjärjestys osa III. 2012. Bookwell Oy
- Tekijänoikeusinstituutti Julkaisuja Nro 13 (1997) 1997. Euroopan yhteisön tekijänoikeusdirektiivit. Helsinki: Kirjapaino Lasse Helle Oy
- Toikkanen, T. & Oksanen, V. 2011. Opettajan tekijänoikeusopas. Porvoo: Bookwell O

